

DISSERTATIO INAUGURALIS PHILOSOPHICA
DE
VETERVM
INPRIMISQVE
CICERONIS VRBANITATE.
CVIVS SECTIONEM PRIOREM,

AVCTORITATE AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS
P R A E S I D E
IOANNE FRIDERICO STIEBRITZ

PHILOSOPHIAE, OECONOMIAE, POLITICAE
ET CAMERALIVM PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO,
ALVMNORVM REGIORVM EPHORO,
PRAECEPTORE EGREGIO, PATRONO PIE COLENDO,

AD
DIGNITATEM MAGISTRI
RITE OBTINENDAM

DEFENDET

DIE XXX. SEPTEMBR. CIOICCLXXII.

1845/59 AVCTOR
FRIDERICVS RVDOLPHVS WALTHER
HALENSIS
SEMINARII REGII THEOLOG. SENIOR.

HALAE AD SALAM, AERE HENDELIANO.

VIRO ILLVSTRE

EXCELLENTISSIMO CONSVLTISSIMO AMPLISSIMO

ANTONIO FRIDERICO REIMERS

I. V. DOCTORI

REGI BORVSSIAE IN COLLEGIO, QVOD DVCATVI MAGDEBVRGICO
REGVNDQ PRAEEST ET IN SENATV ECCLESIASTICO
MAGDEBVRGICO A CONSILII

PATRONO OPTIMO MAXIMO

STVDIORVM PROMOTORI

LIBELLVM HVNC ACADEMICVM

PVBLICVM PIETATIS DOCUMENTVM

SVMMMA

QVA MAXIME DECET

OBSERVANTIA

OFFERT

FRIDERICVS RVDOLPHVS WALTHER.

DE
VETERVM
INPRIMISQVE CICERONIS VRBANITATE

§. I.

um permultae variaequae sint caussae, quae vel maxime impediunt, quo minus litterarum earum, quae ab humanitate nomen habent, studium ab omnibus promoueat: tum inprimis multum obeffe solet abiecta illa atque humilis de veterum scriptis ex iisque capienda vtilitate sententia, quam plerique et ipsi animo conceptam habent, et alios, quibus in enarrandis veterum libris praeire solent, eadem imbuunt. Ex illa enim opinionis prauitate oriuntur quidem innumera incommoda: tum vero praecipue illud exinde enascitur vitium, vt iuuenes nihil fere, quod faciat ad morum suauitatem, iudicandi subtilitatem, loquendi et scribendi *deus Besen* elegantiamque comparandam e veterum lectione reportent. Cogitanti mihi de intereuntium litterarum humaniorum caussis et quo fato minus benigno plerumque euenire soleat, vt plerique, inferiorum scholarum

larum subfelliis relictis, etiam graecos et latinos scriptores cum puluere scholastico quasi reiciant, illud, inquam, saepius cogitanti tristis illa puerilis institutionis occurrit memoria, quam si paullo accuratius considerauerimus, facile inde patebit, aliter fieri non posse, quam, ut iuuenes e scholis dimissi, etiam veterum libros de manibus ponant. Solent enim plerumque, qui se humanitatis iactant magistros, verba aucupari, vocabula puerorum memoriae auctero vultu inculcare, flosculos e veterum libris decerptos aut potius auulsos, phraseologiae, si diis placet, elegantias, imitationum puerilium venustates omnesque eiusmodi nugae commendare et mirifice sibi ipsi placere, si harum rerum omnium fontes quasi digito praemonstrent suisque tironibus propinent: de iis vero saluberrimis praeceptis, quibus veterum scripta abundant, quae morum integritatem commendant, recte iudicandi facultatem acunt, linguae elegantiam promouent, quae denique profunt ad inuentionem et dispositionem, elocutionisque virtutes reliquas, imprimis vero, illam summam oratoris virtutem, *urbanitatem* cognoscendam, de iis rebus omnibus ne verbum quidem faciunt magisque muti, quam piscis, reperiuntur. Cum vero hac ratione cum iuuenili aetate instituat^{ur} veterum auctorum lectio, quid mirum, si humanitatis studia fastidiant atque auersentur? si Cicerones, Caesares, Nepotes aliosque scriptores aliis legendos relinquunt, qui nondum ad altiores, quas nominant, disciplinas peruenerint, neque altius euolare didicerint, sed scholasticis, ut opinantur illi, nugis occaecati humi repant. Quare etiam accidit, ut, cum iuuenes in academiis aut alibi veterum librorum interpretes audiunt, mirentur, tantam inesse eorum scriptis elegantiam ac venustatem tantamque ex eorum, si recte instituat^{ur}, lectione capi posse utilitatem ac voluptatem. Quod si igitur mature iuuenibus legendorum veterum librorum cupiditatem iniicere velimus, necesse erit, ut eos edoceamus, quae et quanta ad nos exinde redundet utilitas: quae licet sit varia et iam a multis copiosius commendata, nescio tamen, an haec sola, quae morum, iudicandi, scribendi et loquendi cernitur elegantia, multum valeat ad veterum librorum lectionem omnibus, qui sunt ingenua et liberali mentis indole, commendandam. Atque hae potissimum
fuere

fuere causae, quae nos ad hunc de *urbanitate* libellum conficiendum impulerunt.

§. II.

Quam ardua vero ac difficilis nostra sit disputatio, non est, quod copiosius demonstramus, cum optime hanc rem cognouerint ii, qui veterum auctores, qui de *urbanitate* praecipunt, legerunt. Etenim omnes, et graeci et latini, sibi ipsi minus constant variique semper sunt in definienda *urbanitatis* notione, vt non sine maxima difficultate vim atque naturam huius virtutis ex iis cognoscere liceat. Deinde vero veterum praecepta etiam hoc incommodum habere videntur, quod non accurate semper *urbanitatem* morum ab illa, quae ad eloquentiam proprie spectat, distinguant. Oritur praeterea alia quaedam difficultas, quae ex ipsa rei natura enascitur. Subdifficilis scilicet et lubrica omnis *urbanitatis* est praecipio: etenim omnia, quae sensum venusti et pulchri constituunt, ita sunt comparata, vt nullis neque regulis neque praeceptis tradi posse videantur; sed ingenium et vsus valent hic plurimum. Quare etiam veteres ipsi iam profitentur, huius *urbanitatis* artem nullam esse, faciliusque aliquem *urbane* et *facete* loqui, quam de ipsa *urbanitate* praecipere posse. a) Accedit denique ad haec omnia, quod facilis tota in causa sit error propterea caute versandum. Magnum enim et veterum lectione subactum requiritur iudicium, vt varia, quae de *urbanitate* praecipunt, loca inter se comparemus ex hisque, quae sit illius natura, doceamus et ad capita quaedam referamus. Deinde quoque venustatis et elegantiae quendam gustum ad hanc rem explicandam afferamus necessesse erit, vt, quid pulchri, faceti et leporis insit veterum libris, cognoscamus et diiudicemus. Atque huius rei rationes saepius ita sunt absconditae, vt quid nobis *urbanum* aut *elegans* videatur, possimus quidem definire, causae vero nos fugiant. Difficultati huic porro accedit alia, quod diuersa plane venusti et pulchri diiudicandi est ratio, variaque ea de re sunt hominum iudicia. b) Summa praeterea in definienda *urbanitate* adhibenda est cautio, ne

A 2

omnia,

a) Cic. Or. L. II. c. 54. Quintil. Inst. Or. L. II. c. 3. n. 14. edit. Gesneri.

b) Quintili Inst. Or. L. VI. c. 3. n. 6.

omnia, quae pulchra atque venusta dicantur, vniuerſe ad vrbani-
tatem referamus, cum ea orationis virtus a caeteris elegantis
bene diſtinguenda ſit ab iis ſaepe multum diſcrepet. Deni-
que reddit hoc quoque iſtam diſputationem perdifficilem, quod
ad hanc rem excutiendam neceſſe eſt, vt quis optimos et grae-
cos et latinos ſcriptores perlegerit eorumque elegantis et venu-
ſtibus ſit quaſi innutritus, vt, quemadmodum Seruius ille ran-
tritas habebat aures, vt facile diceret, hic verſus Plauri non
eſt, hic eſt: ☉ ſic et ea, quae quaſi vrbis et vrbانيتatis ſpeciem
prae ſe ferant, ſentire valeamus. Quae cum ita ſint, nos, cum
hanc rem pertractandam nobis ſuſceperimus, non id opera no-
ſtra efficere ſtudemus, vt omnibus numeris abſolutum libellum
de vrbانيتate offeramus lectori; ſed quaecunq; ſuper hac re
a nobis diſputata fuerint, tamquam ſpecimen quoddam ſpectan-
dum erit. Atque cum tot ac tantis omnis diſputatio prematur
difficultatibus, ab aequitate cuiusque exſpectamus, vt benignum
arbitrum ſe praebet: neque omnibus praeterea veterum libris
hanc dicauimus operam, quod multae et infinitae fuiſſet obſer-
uationis; ſed ſatis habebimus, ſi pleraque exempla e Cicero-
ne petamus, qui ſummus ſemper in hac venuſtatis parte artifex
ab omnibus aeſtimatus eſt.

§. III.

Vt vero via ac ratione omnis de vrbانيتate tractetur diſ-
putatio, ab initio ſtatim exponemus, quanam et quomodo de
iſta diſſeremus. Erit autem omnis tractatio quadripartita. Pri-
mum vniuerſe de verbo *urbانيتatis* et *ἀρετωνος* diſputabimus ſic
vt, quanam illi notio ſubiecta ſit, videamus. Deinde vero
progrediemur ad vrbانيتatem morum explicandam; poſtea lo-
cum de vrbانيتate ſententiarum et ea, quae ad inuentionem et
diſpoſitionem rerum pertinet, aggrediemur: cumque huc prae-
cipue joci et facetiae ſint referenda, de iis quoque breuiter
exponemus. Quarta denique pars deſinet in iis, quae de vr-
banitate elocutionis praeci-
pienda videntur. Antequam vero ad
iſtam rem explicandam progrediamur, ab inſtituto noſtro non
alienum eſſe videtur, ſcriptores et veteres et recentiores enu-
rare

☉ Cic. ad diuerſ. L. 9: epiſt. 16.

rare eos, qui de vrbanitate praecepta reliquerunt, vt et ipsi fontes, e quibus potissimum hanc dissertationem duximus, aperiamus. Ante Aristotelem nemo quidquam, quod causam nostram illustret, inueniet; quam ob rem ille iure primum locum occupat illiusque auctoritatem vel maxime sequatur is, qui de vrbanitate praeceptorum est. Variis quidem in locis huius virtutis mentionem fecit, inprimis vero huc referri merentur ea, quae in libro de moribus c. 14. super hac re disputauit copiosius; praeterea vero non negligendus est alter ille locus ex Rhetorica L. III. c. 10. et 11. quo ex instituto, inprimis vero de vrbanitate elocutionis, disseruit. Sunt adhuc pauca quaedam in libris rhetoricis de hac orationis virtute aspersa; sed huc praecipue pertinent ea, quae L. II. c. 11. leguntur, vbi *εὐφραπείαν* ita interpretatur, vt ipsi idem ac *ὕβρις πεπαιδευμένη* esse videatur. Cum his, quae Aristoteles de vrbanitate praecipit, optime coniungi poterunt ea, quae Theophrastus de vitio, quod huic virtuti contrarium est, exposuit. d) Aristotelem statim excipiat magnus ille elegantiarum arbiter et exemplum Cicero, qui in libris de oratore conscriptis variis in locis elegantissime de vrbanitate, inprimis vero ea, quae circa jocos et ridicula versatur, disputauit. Quare hic tanquam fons praecipuus, e quo omnis de vrbanitate disputatio petenda est, spectari poterit. Pertinent autem ad nostram causam praecipue ea, quae Or. L. II. c. 54 seq. sub Caesaris persona disserit et nonnulla, quae in *Bruto* et *Oratore* saepius de hac orationis virtute aspergit. Ciceronem sequatur Quintilianus, qui in institut. or. L. VI. c. 3. ex instituto de *rifu* praecipit variasque vrbanitatis formas exposuit. Hi fere sunt e veteribus auctoribus ii, qui accuratius causam istam, quam nobis illustrandam sumimus, excusserunt. Remittunt quidem plerumque ii, qui in libellis suis rhetoricis de vrbanitate praecipunt, e) lectores ad Macrobbii Saturnaliorum L. II.; cum vero ille tantum exempla varia congesserit, illum in hoc libello nusquam laudauimus. Ex iis vero auctoribus, qui saepius, licet aliud agendo, vrbanitatis mentionem faciunt, inprimis huc pertinent Horatii nonnulla loca,

A 3

d) Theophrasti charact. c. 4. *περὶ ἄγνομίας*.
 e) Vossius in commentar. rhetor. L. II. c. 12.

quae deinde excitabimus, ubi ad urbanitatis notionem eam, quae in malam saepe partem adhibetur, explicandam peruenerimus. Veniamus nunc ad recentiores et quae ad urbanitatem nostram illustrandam faciant, ex eorum libris sumamus. Horum vero numerus est exiguus. Etenim praeter Vauassorem nemo est, qui super hac re disputauerit, nisi Gallum quendam huc referas qui, quam breuissime fieri potuit, huius urbanitatis vim atque naturam exposuit. Ea quae Vauassor e veterum auctorum locis collecta nobis exhibuit, exstant in nitido illo libello, quo ludicram illam dictionem (style burlesque), quae suo tempore omnibus fere erat in deliciis, exagitaui: f) Franco-galli vero disputatio inserta est commentariis academiae inscriptionum et bonarum artium. g)

§. IV.

Hac igitur dissertationis nostrae proluione absoluta ad rem ipsam nos accingamus et primum videamus, quaenam huic voci urbanitatis vis atque potestas subiecta sit, ut deinde melius procedat nostra disputatio. Quodsi ex latinis audiamus eos, qui oratorem formandum atque instituendum curarunt, summam, quam ipsi commendant, orationis virtutem, *urbanitatis* nomine insignire solent: eandem vero virtutem graeci τὴν ἀσειοτήτα et τὸν ἀσεισμόν plerumque nominant, et ea quae ipsis sunt τὰ ἀσεια et εὐδοκίμηντα eadem a latinis *urbana* dicuntur. Urbanitatis vero notio prima petenda esse videtur ex ipso Cicerone, qui in epistolis ad Trebatium conscriptis saepius illius mentionem fecit. Primum igitur exemplum in Ep. ad Diu. L. VII. ep. 6. inuenimus: *tu modo, inquit, istas ineptias et desideria urbanitatis deponere*, et deinde ep. 17: *mihī interdum leuis in urbis et urbanitatis desiderio videbare*. E quibus locis hoc statim apparet, urbanitatis significationem primam atque simplicissimam esse hic adsumendam, qua nulla neque morum sit elegantia neque orationis virtus; sed vitam illam mollem atque iucundam significat

f) Francisci Vauassoris de ludrica dictione liber. ex edit. Io. Ern. Kappii, Lipsiae MDCCLXXII.

g) Memoires de litterature tirés de registres de l'academie royale des inscriptions et belles-lettres. Tom. VIII. p. 327.

ficat, quae Romae regnabat et opposita erat illi austerae, durae ac rigidae viuendi rationi, cui Trebatius in Gallia asuefieri non poterat. Quae significatio huius vocis, quamquam proprie ad nostram causam non pertinet, cum potissimum de urbanitate morum et oratoris disputemus: tamen vel eam ob causam hic afferre placuit, quia ex ea, tamquam ex fonte, nostra dissertatio petenda videtur. Cum enim vocem ipsam spectemus, eam ab *urbe* deriuandam esse facile videbimus, vrbis autem nomen saepius eminentiori ratione ad Romam totius imperii caput, referendum esse omnibus iam notum est, vt exemplis ad hanc rem probandam nullo modo egeamus. Cum vero Romae politissimi semper atque clarissimi viuerent homines, qui caeteris imperii romani ciuibus et morum suauitate et linguae elegantia multum praestarent, inde omnis et morum et iudicandi et loquendi elegantia ac venustas recte appellata est *urbanitas*, omneque faceretur et molle in sententiis et verbis *urbani* nomen accepit, quod quasi urbem redoleret et e consuetudine elegantissimorum hominum petiitum esse videretur. Eadem huius *urbanitatis* et *urbani*, quae τῆς ἀσειότητος et τῆς ἀσειᾶς, est ratio. Athenae enim totius Graeciae et caput et exemplum, ad quod omnes reliquae ciuitates sese conformabant illudque imitabantur, cum et ipsae florerent semper sapientissimis institutis, doctrinarum copia, humanitatis disciplina, suauitate morum, iudicandi et scribendi elegantia et ἀνυσθενῶς, inde ἀσειότης summa nominata est virtus, quam quis et moribus et iudicando et loquendo prae se ferebat. Quare etiam factum est, vt summum et perfectum de pulchritudine iudicium *sapor Atticus* ^{h)} nominaretur atque cum Athenis clarissimi semper oratores essent, omnes latini, qui quasi dii in eloquendo aestimarentur, *Attici Romanorum* ⁱ⁾ dicerentur: *Attice dicere* ^{k)} autem idem fere erat ac emendate et eleganter loqui et *sermo Atticus* ^{l)} perfectissima dicendi ratio appellata est. His igitur de nomine *urbanitatis* et ἀσειότητος vniuerse praemissis

h) Quintil. Inst. Or. L. XII. c. 10. n. 19.

i) Ibid. eod. n. 39.

k) Ib. eod. n. 36.

l) Ib. eod. n. 39.

missis, pergamus ad ea, propter quae haec breuis instituta est disputatio, vt nempe vrbauitatis vim atque potestatem paulo vberius explicemus. Supra iam commemorauimus vrbauitatem, vniuerse si de ea loquamur, esse nihil aliud, quam eam et morum et iudicandi loquendique elegantiam, quae quasi vrbem redoleat atque liberalem quandam prae se ferat speciem. Quodsi vero ibi vrbis mentionem fecimus non hoc efficere volumus, vt doceamus, neminem, nisi Romae natum et educatum, potuisse vrbane loqui omnibusque quaecumque aut ageret aut diceret elegantiam quandam aspergere: cum multi, qui non vrbe aut nati aut educati essent, vrbane scripserint; sed vrbis nomen in hac de vrbauitate veterum disputatione hanc vim habere videtur, vt omnium elegantissimorum et politissimorum hominum conuentum atque consuetudinem noter, qua qui vrebantur, ad eorum elegantiam et venustatem tacite sese conformabant. Quia autem eiusmodi hominum confluxus Romae erat maximus, inde recte nomen *urbis* ad eorum consuetudinem tractum est, qui in omni iudicio et dictis et factis erant elegantes atque venusti; cum ille, qui rure aut in prouinciis ortus esset, non illam morum elegantiam et loquendi suauitatem prae se ferret, quam qui Romae, venustatis et vnerum domicilio, vrbauitate quasi innutritus esse videretur. In ista vero *urbauitatis* voce imprimis ad Romam respici, patet e loco Quintil. Inst. or. L. VI. c. 3. n. 103; *neque enim, inquit, ei de risu sed de vrbauitate est opus institutum, quam propriam esse nostrae ciuitatis ait et sero sic intelligi coeptam, postquam vrbis appellationem, etiamsi nomen proprium non aduiceretur, Romam tamen accipi sit receptum.* Quae haecenus de vrbauitatis nozione disputauimus, perspicientur eo melius, si quae et ipsi et *τῆ ἀστυρίας* opposita sint, docuerimus. Solent plerumque latini *urbi* ex aduerso *rus* opponere, quod omnem reliquam Romam circumiacentem terram notat, quae extra pomoerium sita erat: *urbano* autem opponitur *rusticus* et vt ille est politus, elegans et in factis et dictis vrbis colorem prae se ferens: sic hic dicitur *is*, qui nunquam in liberalium ac ingenuorum hominum consuetudine versatus est, sed cum rure semper operi faciundo, seruis exercendis, agriculturae et pas-

scua

pecuariae operam dederit, ab illa venustate et lepore, qui vrbi proprius esse videbatur, plane erat alienus. Quae cum ita sint, facile patet *urbanitati* esse oppositam *rusticitatem*; et vt illa liberaliorem et venustiore viuenti loquendique rationem significat: sic hac dura quaedam, inconcinna, non barbara illa quidem, sed ab elegantia ac venustate vrbana remota, vitae ratio notatur. Quam ob rem Cicero etiam eius modi libros, qui sunt ieiune et sine vlla elegantia compositi, *agrestes libros* ^{l)} nominat, quasi humanitatis et vrbانيتatis plane expertes, et inde veniunt *mores rustici* ^{m)}, *rustici homines et agrestes* ⁿ⁾, *vita rustica et agrestis*. Quamuis vero saepius, praesertim si vrbانيتati opposita est, rusticitas aliquam inconcinnam, inconditam ac minus elegantem morum et linguae rationem notet; haud raro tamen *rusticus* homo ille dicitur, qui vitae politae illius ac vrbanae, qua omnia specie liberalioris ingenii et ingenui ortus se produnt, est ignarus et qui fugit consuetudinem politorium hominum omninoque eorum, qui et insigniori loco nati vrbanisque moribus imbuti sunt. Quae huius vocis significatio inprimis in clarissima illa epistola Ciceronis ad Lucceium ^{o)} conscripta locum habet, vbi *pudor subrusticus* recte et eleganter ea Ciceronis dicitur morum inconcinntitas, qua non auderet, vt homines humili et minus claro loco nati solent, ea cum fiducia quadam amico suo exponere, quae ab ipso expectaret; sed subtimidus et subrubicundus ea coram ipso dicere voluisset, at nunquam dixisset. Quam *rov rusticus* significationem si huc transferamus, id facile apparet, vrbانيتatem non solum elegantia ac gratia quadam morum et linguae contineri; sed ingenua omnino et liberali indole, quae se vultu honesto, ingenuo, subaudaci, incessu gratiae pleno, linguae venustate et tota hominis cum aliis viuendi ratione prodatur. Quemadmodum vero apud latinos *urbano* opponitur *rusticus*: sic etiam apud graecos *τη ἀγροικία ἀείονης* et

l) Or. L. II. c. 3.

m) Cic. pro Rosc. c. 27.

n) Phil. pp. 10, c. 12.

o) Ep. ad Div. L. V. ep. 12.

et τῷ ἀγροικῷ ἀσειος. Cum verò ἀσειότης eximiam aliquam elegantiam omnibus in rebus notet, quae Athenarum quasi colorem et speciem prae se ferat et ἀσειος ille recte dicatur, quem ἐν τῷ ἀσει natum et educatum omnis viuendi ratio vindicat: sic ἀγροικίαι morum quandam inconcinnitatem indicat et ἀγροικίαι dicitur is qui est σκαίος τοὺς τροπούς. Etenim ἀγροικία, vt Stobaeus interpretatur, ἐστὶν ἀπειρία τῶν κατὰ πόλιν ἔθων καὶ νομίμων. Ista verò et ἀσειότης et vrbalitas latius patet et omnia fere, quae τὸ πρεπόν constituunt, complectitur: quare his grammaticis obseruationibus finitis ad ipsam rem explicandam progrediamur.

§. V.

Ex his, quae haecenus de vi et vsu vocis vrbalitatatis disputauimus, iam patebit, quam male causam suam agant ii, qui, de hac virtute cum praecipunt, eam tam angustis et arctis limitibus coerceant, vt illam soli elocutioni adstringant neque latius serpere patiantur. Ne quis vero miretur et temeritatem aut nimiam licentiam nostram reprehendar, quod latius vrbalitatatis vocem sumamus, quam veterum auctorum exemplis demonstrari posse videatur: necesse erit, vt priusquam ad ipsam morum vrbalitatatem explicandam progrediamur, paucis ostendamus, latissime ipsis veteribus hanc vocem patuisse eamque ad omnes fere virtutes traxisse. Quod si autem ex latinis audiamus eos, qui de vrbalitate praecipunt, vix inuenies quemquam ante Quintilianum, qui huic voci tam copiosam tribuerit significationem, vt etiam vrbalitatatem et elegantiam morum in se contineret. Auctores enim omnes fere, de vrbalitate cum disputant, vix sibi ipsi constant et vario saepe vtuntur sensu. Cuius rei causam hanc esse arbitror, quod sequentibus demum temporibus significationem deteriorem illud vocabulum acceperit, antea autem honestum semper fuerit. Quintilianus igitur primus fuisse videtur ex iis, qui de vrbalitate ex instituto disputarunt, qui hanc vocem et latius sumserit et accuratius explicauerit. *Nam meo quidem iudicio, inquit, illa est vrbalitas, in qua nihil absonum, nihil agreste, nihil inconditum, nihil peregrinum, neque sensu, neque verbis, neque or-*

11

gestuue possit deprehendi. Non solum vero Quintilianus
 latius serpere istam vocem docuit; sed iam ante ipsum Cice-
 ro. Quamuis enim in libris eius rhetoricis pauca huius rei
 inuenies indicia; tamen in epistolis occurrunt loca, e quibus
 apparet Ciceronem istam vrbauitatem non tam angustis cir-
 cum scripsisse limitibus, quam plerumque fieri solet. Insignis
 ad hoc probandum est locus ille ex epist. ad Diu. L. III. ep. 7.
*Quaeso, etiamne tu has ineptias, homo (mea sententia) summa
 prudentia, multa etiam doctrina, plurimo rerum usu, addo vrbani-
 tate, quae est virtus, vt Stoici rectissime putant, vllam Appietatem
 aut Lentulitatem valere apud me plus, quam ornamenta virtutis,
 existimas?* Quae Ciceronis verba si consideremus, videmus, il-
 lum vrbauitatem virtutem nominare, quod aliis in locis non
 inueniemus; cumque haec noua videretur significatio, a Stoi-
 cis illam repetendam esse, statim subiicit. Si autem ipsos au-
 diamus Stoicos, quaeenam huic voci vis atque potestas subie-
 cta sit, facile patebit, eos summam virtutem et morum ele-
 gantiam appellasse *urbauitatem* siue *ἀρεστοτητα*. Opponunt enim
 του ἀρειου τω ἀμαθει et vt ipsis ἀμαθης erat ille, qui omni-
 bus vitiis erat deditus: sic ἀρειου eum nominare solebant, qui
 summa erat virtute praeditus. Cum vero huius vocis signifi-
 cationem, quae Stoicis solennis erat, optime illustrauerit Victo-
 rius ad hunc locum Ciceronis atque e Plutarcho de audiendis
 poetis locum clarissimum excitauit, eundem transferre huc lu-
 bet, quia multum ad causam nostram probandam faciet: *πολλοι
 πανυ, inquit Plutarchus, τοις Στωϊκοις χαιρεν φραζουσι μητε τι
 φαιλον ἀρετη προσειναι, μητε κακια χρησον ἀρειουσιν: ἀλλα παντως
 μεν και εν πασιν ἀμαρτωλον ειναι τον ἀμαθη, περι παντα δε αν κα-
 τερθουν τον ἀρειου.* Praeter hunc vero locum, qui vel solus
 sufficiat ad probandum, quam late apud veteres huius vrbani-
 tatis vis fusa fuerit, dignus est, qui adferatur, alter ille, quem
 ex epist. Cic. ad Diu. L. III. ep. 9. excitabimus: *vix tandem
 legi litteras, inquit, dignas Appio Clodio, plenas humanitatis, offi-
 cii, diligentiae. Adspectus videlicet vrbis tibi tuam prisinam vrbani-
 tatem reddidit.* Quanta igitur est virtus illa vrbauitas? quan-
 to honore digna? quam cupidius ab omnibus expetenda?
 etenim summas complectitur virtutes, quae a Cicerone ipso

tanquam vrbanitatis partes nominantur, nimirum humanitatem, officium, diligentiam. Hanc vero vrbanitatem ante Ciceronis tempora a latinis non ad mores relatam esse clarissime illa Ciceronis verba demonstrant ^{p)}: *primum te hominem non solum sapientem, verum etiam (ut nunc loquimur), vrbantum, non arbitrabar genere isto legationum delectari.* Cum hic Cicero haec: *ut nunc loquimur*, addat, ipse hanc vocem nouo suis temporibus sensu acceptam esse innuit. Atque hic facillime controuersia illa componi poterit: fueritne *urbanitas* vocabulum nouum et a Cicerone primum latinitate donatum? quam qui affirmare solent quaestionem, sequuntur hac in re imprimis Quinctiliani auctoritate, qui *fauorem* et *urbanum* Ciceroni noua fuisse credit ^{q)}. Ex ipso autem Ciceronis loco, quem Quinctilianus excitauit, hoc nunquam efficiet, quicumque *urbanum* nouum esse censet. Verbum ipsum non fuit nouum, sed verbi significatio, quae, vt supra ostendimus, e philosophia Stoica petenda est.

§. VI.

Postquam igitur satis superque demonstrauius, huius vrbanitatis vim latius patere, quam vt sola scribendi et loquendi elegantia coerceatur, ad vrbanitatem morum explicandam pergamus. Quod si autem veterum loca ea, quae de vrbanitate praecipunt, conferamus in vnum locum, vniuersè hoc obseruare licet: esse hanc quandam elegantiam in existimando, agendo et dicendo totaque cum aliis viuendi ratione, quae se cultu, incessu, motu denique corporis efferebat, qua in omnibus vel minutissimis rebus ita sumus compositi, vt liberalis ingenii atque vrbanae educationis ac consuetudinis cum politis hominibus vestigia statim omnium oculos feriant, nosque eorum hominum numero eximant, qui rusticitatem atque seruilem abiectamque natalium conditionem suis moribus prodant. Cum vero vniuersè graecorum το προπον omnia illa comprehendat, quae ad morum vrbanitatem pertinent, facile vel nobis non admonentibus patet, quam late fusa sit ista elegant-

p) Ep. ad Diu. L. III. ep. 8.

q) Instit. Or. VIII. c. 3. n. 34. et 35.

gantia vitae. Ne quis autem nos accuset, in explicanda morum vrbanitate quaedam sumfisse, quae rationibus idoneis confirmari nequeant, paucissimis verbis exponemus causas, quae nos ad hanc sententiam amplectendam impulerunt. Primum nostrum argumentum, quod nos inprimis commouit, vt το προπον vrbanitatis sedem praecipuam constitueremus, iam supra commemorauimus, cum hanc vocem e philosophia Stoica illustraremus. Deinde vero Ciceronis ipsa auctoritas nobis vel maxime persuasit, vt hanc morum vrbanitatem paullo latius serpere pateremur; qui in Offic. L. I. c. 35. το προπον ita interpretatur, vt commode ad hanc morum elegantiam referri posse videatur: *Sed quoniam decorum illud, inquit, in omnibus factis et dictis, in corporis denique motu et statu cernitur, idque positum est in tribus rebus, formositate, ordine, ornatu ad actionem apto: difficilibus ad eloquendum, sed satis erit intelligi.*

§. VII.

Si vero lubet ea, quae de vrbanitate morum supra a nobis disputata sunt, paullo accuratius excutere atque in eius naturam inquirere, a simplicissimis rebus ordiamur. Solent plerumque omnis ingenii liberalioris homo et qui in politiorum hominum consuetudine versatus est, tantam omnibus in rebus, quascunque agit, sibi elegantiam ac venustatem comparare, vt omnibus, quibuscum viuat, se probet atque eorum beneuolentiam sibi conciliet. Veteres autem non tam negligentes erant in ipso puerorum incessu, voce, omnique praeterea re conformanda atque corrigenda, quae ad iucunditatem et suauitatem morum faciebat plurimum. Quare etiam factum est, vt ipsi a pueris elegantiae cuidam in incessu, pronuntiatione et motu corporis asuefierent, quibus nostros elegantissimos homines longe superabant. Ad quod etiam accedit hoc, quod Romae et Athenis qui viuerent, quotidie in celebritate atque in consuetudine elegantissimorum hominum versarentur, quibus rebus factum est, vt sensim venustatis elegantiaeque gustu quodam imbuerentur; taciteque sese ad eorum elegantiam et venustatem componerent. Ista vero elegantia et gratia omni vacabat semper affectationis studio nihilque in ipsis ho-

minibus erat durum, neque absonum, neque peregrinum aut agreste, sed omnia tacitam quasi prae se ferebant eruditionem ex conuersatione doctorum sumtam. Atque haec ipsa tacite et furtim se commendabat omnibus ita, vt vere Tibulli illa verba, quibus puellae iucunditatem morum praedicat, huc transferre possis:

Illam, quidquid agit, quoquo vestigia mouit

Componit furtim, subsequiturque decor. a)

Et Quintilianus ipse, qualis haec morum elegantia esse debeat, optime docet: *neque enim, inquit, b) gestum componi ad similitudinem saltationis volo, sed subesse aliquid ex hac exercitatione puerili, unde nos non id agentes furtim decor ille discuntibus traditus profequatur.* Neminem credo fore, qui dubitet, quin haec omnia, quae de vrbaniitate morum haecenus disputauimus, a veteribus etiam pro vrbaniitatis parte habita fuerint: quodsi autem quis haec in dubium vocauerit, has nostras de hac morum elegantia obseruatiunculas ex ipsis veterum auctorum locis confirmabimus. Solent ad vnum omnes, vt supra iam a nobis commemoratum est, vrbaniitati rusticitatem recte opponere; inprimis vero Theophrastus *ἀγροικίαν* nobis sic descripsit, vt ex ipsa rusticitatis notatione hanc morum elegantiam cognoscere optime possimus. *Ἀγροικία* autem ipsi est ea morum inconcinitas, qua aliquis neque loci, neque temporis, neque personarum, quibuscum viuit, vllam habet rationem. Nititur vero ista rusticitas, vt recte censet ille morum praeceptor elegantissimus, *ἀμαθία ἀσχημονί,* qua quis decori plane est immemor, neque in dictis aut factis elegantiam quandam obseruat: eamque ob causam recte graeci huic *ἀγροικία* contrariam fecerunt *τὴν κοσμοτήτα,* quam aliquam vrbaniitatis morum partem esse arbitror. *Κοσμοτής* enim dicitur *ἐπισήμη περὶ το πρεπον ἐν κινήσει καὶ σχήματι σώματος ἢ εὐταξία περὶ σχήμα καὶ κίνημα τοῦ σώματος.* E quo loco pater esse hanc *κοσμοτήτα* elegantiam aliquam, quae potissimum spectatur in gestu, habitu ac motu denique corporis; eius vero rusticitatis exempla Theophrastus multa exhibet, vt, si quis in concionem proditurus, vi-

a) Tibull. Carm. L. III. c. 11. v. 7.

b) Instit. Or. L. I. c. 11. n. 16.

num medicatum bibit aut summa voce exclamet aut denique
*ἀναβιβλημένος ἀνω του γονατος καθίζανει, ὡσεὶ τὰ γυμνα αὐτοῦ φαίνα-
 Δαι.* Atque haec, quae de vrbantate in incessu, statu et mo-
 tu corporis omni e Theophrasto illustrauimus, confirmat etiam
 Ciceronis auctoritas. Postquam enim de naturae summa cura
 differuerat, quae quam maxime dedit operam, vt partes cor-
 poris minus honestas contegeret et celaret, hanc naturae sa-
 pientiam nobis imitandam proponit ^{r)}: *Hoc autem, inquit,
 naturam sequamur et omne, quod abhorret oculorum auriumque
 approbatione, fugiamus. Status, incessus, sessio, accubitio, vultus,
 oculi, manuum motus teneant illud decorum. Quibus in rebus duo
 maxime sunt fugienda: ne quid effoeminatum aut molle et ne quid du-
 rum aut rusticum.* Cicero igitur ipse *τὸ rusticum* iis rebus omni-
 bus opponit, quas supra ad vrbantatem referendas putau-
 imus; ipse decorum in omnibus istis rebus obseruandum esse
 docet. Quare etiam Quintilianus ^{s)} *rusticas manus* eas recte
 nominat, quae in actione ipsa elegantiam atque venustatem
 nullam produunt: *ne illos quidem reprehendendos putem, inquit,
 qui paullulum etiam palaestricis vacauerint — — ut recta sint bra-
 chia, ne indoctae rusticaeue manus, ne status indecorus, ne qua in
 proferendis pedibus inscitia, ne caput et oculi ab alia corporis incli-
 natione dissideant.* Quae cum ita sint neminem credo fore, qui
 nos propterea reprehendat, quod ad omnem hominis habitum
 externum vrbantatem retulerimus. Si vero quid addere li-
 cet, hoc adiiciamus, hanc ipsam morum elegantiam contineri
 vestitu munditiaque non odiosa, sed grata quadam negligentia
 coniuncta. *Adhibenda est, inquit Cicero ^{r)}, munditia non odio-
 sa, neque exquisita nimis; tantum quod fugiat agrestem inhuma-
 namque negligentiam. eadem ratio est habenda vestitus.* Erat haec
 vniuersa fere veterum opinio, hominis ingenium et mores ex
 ipso corporis motu et habitu spectari posse, quare graeci *τὸ
 εὐσχημονεῖν* maxime dederunt operam et bene Theophrastus
 admonet rusticum ipso in vestitu esse sordidum atque incon-
 cinnum. Quam ridicula enim et ab omni vrbantate remota
 est

r) Offic. I. 34.

s) Inst. Or. L. I. c. II. n. 15. 16.

t) Offic. I. 34.

est illa του άγροτου nota, μειζω του ποδος ύποδηματα φορει? quam rusticitatem optime descripsit Horatius u):

minus aptus acutis

Naribus horum hominum: rideri possit, eo quod

Rusticius tonsa toga defluit et male laxus

In pede calceus haeret.

Quid? Plato hanc quoque notam hominis minus ingenui nec liberaliter educati constituit, quod negligens sit in ipso vestitu neque sciat: *άναβαλλεσθαι έπιδελξια έλευθερωσ.*

§. VIII.

Veniamus nunc ad alteram vrbauitatis morum partem, quae existimando et diiudicando potissimum cernitur. Haec vero pars quam latissime patet et vereor, ne multa dicendo de ea fere nihil dicam: infinitae enim est obseruationis, et melius omnis ista in existimando vrbauitas sentiri, quam verbis explicari poterit. Vrbauitas ista atque elegantia morum vniuersę ingenium liberale ac naturam ingenuam postulat et quo quis est nobiliori locus natus et in politiorum hominum consuetudine educatus, eo magis se ad eorum et iudicandi et loquendi elegantiam componit. Vt enim qui in sole ambulant, solis colorem ducunt, licet huic rei nullam dederint operam: sic etiam ii, qui perpetua hominum sapientissimorum consuetudine vtuntur, liberalem aliquam et iudicandi et existimandi facultatem nancisci solent. Iudicium autem illud vrbauum et elegans hisce potissimum rebus cernitur: si omnia cum venustate et delectu diiudicemus et in rerum naturam inquiramus sic, vt non solum verum a falso distinguamus, sed etiam cum lepore et festiuitate ingenii de illis rebus differamus. Quantam autem ad iudicandi elegantiam mores habeant vim, quantumque referat in omni re indaganda, num quis in politiorum aut sordidorum hominum consuetudinem venerit, experientia optime docet. Quodsi enim homines plebeios et rusticos de rebus iudicantes audimus, quaenam, quaeso insunt eorum iudiciis ridicula et absurda? nonne ita est, vt il-

la

u) Serm. L. I. S. 3. v. 29.

la ipsa diiudicandi ratio speciem aliquam illiberalem ac minus ingenuam prae se ferat? non solum enim nihil veri saepius inest eorum iudicii, sed vitam ipsam rusticam ac sordidam redolent. Luculentissimum huius rei exemplum apud Theophrastum inuenies: solet enim rusticus de iis, quae sunt odorifera, ita iudicare, vt το μύρον ὄνδεν του θυμου ἡδίων ἄζειν censeat. Quantum autem vrbanum illud iudicium complectatur, vix verbis assequi possumus, neminemque melius de hac re iudicare posse arbitror, quam, qui veterum libros legerit eorumque liberalioris ingenii vestigia indagauerit. Quanta enim est elegantia in rebus diiudicandis in scriptis *Ciceronis*? quam liberalis ingenii indoles elucet e *Nepotis* libello, qui plerumque pueris legendus relinquitur? quantam venustatem spirant illa scripta *Xenophontea*? Haec vero, quae in rebus diiudicandis maxime laet vrbanitas, eo melius perspicietur, si ea, quae Cicero de inepto differit, in eum, qui abest ab omni et existimandi et iudicandi elegantia, transtulerimus ^{α)}. *Quem enim nos, inquit, ineptum vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere ductum, quod non sit aptus. Idque in sermonis nostri consuetudine perlate patet. Nam qui aut tempus quid postulet, non videt, aut plura loquitur, aut se ostentat, aut eorum quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus est, is ineptus esse dicitur.* Quamuis vero haec vrbanitas continetur maxime iudicio aliquo liberali et eleganti; exserit se tamen inprimis modestia, prudentia, probitate, qua de nobis aliisque sentimus, vt nihil, quod alterius voluntatem laedat, sine praemunitione dicamus omnibusque rebus abstineamus, quae alterius animum offendere posse videantur. In hac re inprimis regnat Cicero, ex omnibus enim eius scriptis summa elucet existimandi prudentia et modestia. Quam modeste enim sentit de suis meritis in epistolis ad Lentulum? quam bene memor est in omnibus sententiis του περτου, ευμαιωιας, ευταξιας? Quam prudentiam adhibet, cum se aliorum societati in re quadam adiungit? Quam venustum est illud iudicium in Ep. ad Diu. L. VII. ep. XXXI? Omnibus enim,

α) Or. L. II. cap. 4.

enim, quibus antiquam illam gloriam Atticam tuendam suadet, se postponere non erubescit: *vides enim, inquit, exaruisse iam veterem urbanitatem, ut Pompeius suo iure possit dicere, nisi nos pauci retineamus gloriam antiquam Atticam. Ergo is tibi, nos ei succedimus.* Quam optime personarum dignitatis rationem habet? quantam adhibet cautionem, ne quemquam suis sententiis, aut dictis offendat? Tanta igitur cum vis sit urbanitatis, ut et mores nostros iucundiores reddat atque iudicandi et existimandi facultatem acuat, ingenii liberalitatem promoveat, quis est, qui eam non exofculetur? Tantam cum nobis afferant humaniorum litterarum studia utilitatem, quis est, qui ea non cupide amplectatur? Thesauri tot ac tanti eruditionis, elegantiarum, leporis, venustatis, morum suavitatis, cum laeant in veterum libris, quis erit tam supina negligentia, ut non diurna nocturnaque manu verset exemplaria graeca et latina? Quis non vnius fere Ciceronis libros penitus deuorandos putet? Hanc vero morum urbanitatem, quam nobis conciliat veterum auctorum lectio, nullo e loco grauius commendare posse videor, quam si S. V. Ernesti verba hic afferam): „quoniam ab humanitate litterae nostrae nomen habent, cuius haec vis est, ut, quicquid humana natura dignum est, quicquid ingenium, honesti sensum et studium alit et auget, quicquid rerum magnarum amorem et cupiditatem inspirat, id omne litterarum humaniorum disciplina contineatur, ut emolliat mores, nec ferum quemquam esse sinat: eas quoque virtutes ex auctoribus graecis et latinis, inprimis Cicerone, petere debemus, quibus vel maxime humanitatem vulgo omnes iudicant, ut omnibus nos modestos, comes, facilesque praebere, neminem factis, verbis, offendere, nemini in vlla re non iniusta pertinacius repugnare, etiam infimos quosque liberaliter tractare discamus: quarum virtutum optimas magistras esse epistolas Ciceronis puto.”

§. VIII.

Quamuis vero haec morum urbanitas in omni fere vita nostra locum habeat omnibusque in rebus nos

y) In praef. aurea ad Cic. opera.

nos praestemus, necesse est: tamen vel inprimis cadit haec elegantia in sermones eos, quos cum aliis recreandi animi causa habemus et vniuersè in sermones familiares. Atque vt his praecipue vrbaneitatem aliquam tribueremus, commouit nos quoque veterum auctoritas: sed hac in re paullo altius res repetenda videtur. Nihil sapientius atque ad hominum vtilitatem accommodatius a natura factum et institutum viderur, quam vt omnem vitam nostram in otium et negotium distingueret. In vtraque vero re a sapiente modus adhibendus est, ne nimio otio diffluamus, neque perpetuo et nimio labore viribus exhauriamur. Cum vero nulla in re magis peccare soleant homines, quam in eo, vt nullum modum in rebus teneant, neque omnibus rebus sic vtantur, vt natura, optima vitae magistra, nobis praescripsit: tum inprimis in otio et negotio sunt nimii et minus temperantes. Quam plerorumque hominum prauitatem veterum sapientissimi cum intuerentur, ad haec inprimis respicere iubent legis latorem, vt homines edoceat, quomodo se gerant, ne vtriusque rei modum excedant 2). Quae cum ita sint non male nobis consuluit Aristoteles aa), quod, quales nos in ἀναπαύσει gerere debeamus, praeceperit; et virtutes et vitia, quae sint in hac re fugienda, recensuerit; istas vero virtutes esse ὁμιλητίας ipse fatetur. Οὐσης δὲ, inquit, καὶ ἀναπαύσεως ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν ταύτῃ διαγωγῆς μετὰ παιδείας, δοκεῖ καὶ ἐν ταύτῃ εἶναι ὁμιλία τις ἐμμελής καὶ οἱ ἀδελφοὶ λέγειν καὶ ὄσ. In ipso autem otio siue ἀναπαύσει recte vtenda duo quasi vitia constituit, alterum quod peccat excessu, alterum defectu: περὶ ταῦτα, inquit, ἐστὶ ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις τοῦ μεσοῦ. Inter hoc vero τὸ κατὰ ὑπερβαλλόν et τὸ κατὰ ἔλλειπον mediam quandam virtutem interiectam fecit; quae modum optime tenere videretur eamque εὐτραπέλειαν nominauit, quae virtus inprimis latinorum urbanitati responderet. Quodsi enim et hunc aliosque Aristotelis locos, quibus huius εὐτραπέλειας mentionem fecit, conferamus: statim apparebit, esse virtutem quandam ingenii et concinnitatem morum, qua et in factis et in dictis sumus venusti atque festiui, omnibusque iis probemur, quibuscum viuamus.

C 2

Qua-

2) Aristotel. Politic. L. VII. c. 14.

aa) Nicomach. L. III. c. 14.

Quare Cicero Voluminium illum *εὐτραπελον* nominat *bb)*, qui in iaciendis dictis erat elegans atque venustus et Aristoteles ipse hanc vocem ita interpretatur, ut *εὐτραπελος* idem fere sit ac *εὐτροπος*, qui est elegantissimis moribus et ad omnium, quorum consuetudine vitur, ingenium se accommodet. Quae vero *εὐτραπελία* quamquam, ut ipsa urbanitas, late patet, tamen vel inprimis tribuitur isti hominis facultati, qua cum venustate et lepore quadam in familiaribus sermonibus iocos afferamus et modum in ista re teneamus ita, ut neminem offendamus aut aliis deridendum proponamus. Haec, quae de *εὐτραπελία* obseruata a nobis sunt, licet et ex disertis Aristotelis verbis et ex vitiiis, quae huic virtuti contraria fecit, cognoscere. Quod igitur ad verba Aristotelis, quibus de hac elegantia vitur, attinet, ita sunt comparata, ut hanc virtutem vel inprimis ad iocandi facultatem trahat, *οἱ δὲ*, inquit, *ἐμμελως παίζοντες εὐτραπελοὶ προσαγορευονται, οἷον εὐτροποὶ*, ubi illud *τα παίζειν ἐμμελως* idem esse videtur, quod Cicero *cc)* iocandi genus elegans, urbanum, ingeniosum et facetum appellat. Cuius rei exempla quamuis satis multo hic afferri possunt; haec tamen in illam nostrae dissertationis partem reiciamus, ubi de urbanitate sententiarum dicendum erit: etenim cum hic loci de urbanitate et *εὐτραπελία* loquamur, nobis de ea tanquam facultate iocandi sermo est, de iocis ipsis deinde videbimus. Non solum vero hoc in loco Aristoteles *εὐτραπελίαν* recta atque prudenti iocandi ratione contineri dixit; sed etiam alibi sapientis et in primis Rhetor. L. II. cap. 12, ubi de moribus iuuenum disputans huius capituli hunc finem facit, ut iuuenes *φιλογελωταί* esse demonstraret idque verbum per *εὐτραπελοῦς* interpretatur, *ἢ γὰρ εὐτραπελία*, statim subiicit, *πεπαιδευμένη ὕβρις ἐστίν*, quam si liberalem et eruditam iocandi rationem dixeris, non male quidem hanc vocem interpretari videaris. Coniuium enim omne, si liberale est, si cum artificio quodam et lepore sermoni aspergitur, exhilarat omnes, quibus cum sumus, et ipsius Catonis frontem explicat: iocus vero illiberalis et qui neque temporis, neque personarum dignitatis et caritatis rationem habet

ve-

bb) Ep. ad Diu. L. VII. ep. 32.

cc) Off. I. 29.

vehementer laceffere solet alios eosque offendit. Quae igitur ἰβρις, nisi sit πεπαιδευμένη, urbanitatis et εὐτραπέλειος nomen non meretur; sed potius dicacitas et iocus scurrilis appellanda erit. Atque haec, quae de εὐτραπέλειος notione vera ex ipso Aristotele obseruauimus, comprobatur etiam Ciceronis et Quinctiliani auctoritas, qui omnes iocos, nisi sint liberales et eruditi, ab omni sermone remouendos putant; *Maledictio*, inquit Cicero pro Coelio, *nihil habet propositi praeter contumeliam* (ἰβρις), quae si petulantius (tanquam ab ἀπειθεῖω plane et ἀμουσῶ) iactatur, *conuittium*, si facetius (si est πεπαιδευμένη) urbanitas nominatur, et L. II. c. 56. de Or. habendam esse in vtendis bonis dictis rationem docet hominum, rei, temporis, ne quid iocus de grauitate decerpatur. Atque haec ipsa Quinctilianus quoque iisdem fere verbis comprobatur *dd*): ea, quae dicit vir bonus, inquit, omnia salua dignitate ac uerecundia decet. Nimum enim risus pretium est, si prohibitis impendio constat. Ista ἰβρις πεπαιδευμένη autem non solum hoc postulat, ut iocus liberalem et eruditam aliquam speciem prae se ferat; sed etiam, ut quis modum tenere bene sciat. Quam difficile uero hoc sit homini alias non dicaci et petulanti, experientia ipsa docet; qua re uerissimum mihi illud Ennii uidetur: *flammam a sapiente facilius ore in ardente opprimi, quam bona dicta teneat*. Cum igitur tam faciles atque prouisi sint homines ad genus iocandi illiberale et scurrile, optime Cicero Off. L. I. c. 28. docuit: *ipsum iocandi genus non profusum, nec immodestum, sed ingenuum, et facetum esse debere*. A qua Ciceronis sententia non abluat illa Stobaei: τῶ γελοίῳ καὶ θαπέρ, ἀλλ' πεφεισμενῶς δεῖ χερσῶν. Sed reuertatur, unde digressa est, nostra oratio. Eὐτραπέλειαν illam inprimis Aristotelis uerbis demonstrauius, nunc ueniamus, ad id, ut eadem ex uitiis, quae huic uirtuti sunt contraria, doceamus. Supra a nobis iam commemoratum est, in ipsis iocis uitandum esse inprimis τὸ κατὰ τὸ ὑπερβαλλόν et τὸ κατὰ τὸ ἐλλείπον, utrumque enim quam maxime urbanitati aduersatur. Alterum enim, quod τῆ ὑπερβολῆ περὶ τοῦ γελοίου continetur, βωμολοχία ab Aristotele recte appellatur, quae

C 3

dd) Inft. Or. L. VI. c. 3. n. 34.

quae videtur esse nimia risus affectatio, quare etiam ii, qui in
 ridiculis modum excedunt, *βαωολοχοι* et *φορτικοι* nominantur,
 qui semper risum mouent, neque honestatis rationem vllam
 habent: alterum vero illud vitium, quod *τη ἔλληψει του μεσου*
 continetur, *ἡ ἀγροικια* recte dicitur. Solent enim plerumque
 rustici plane esse inepti et inutiles ad eiusmodi liberales iocos
 sermoni admiscendos et ipsi irascuntur iis, qui liberalem et
 ingenuum iocum in eos iaciunt, quare ipse Aristoteles eos
σκληρες, quasi intractabiles homines, nominat, *ὁ ἀγροικος*, inquit,
εἰς τας ταιαντας ὁμιλιας ἀχρειος. Inter hanc vero *βαωολοχικαν*
 et *ἀγροικαν* interiectam fecit Aristoteles *την εὐτραπελιαν*, quae
 igitur recte dicitur ea ingenii virtus, qua non plane abstin-
 mus iocis, quod esset rustici atque *ἀπαιδευτου*, sed omnibus
 nostris dictis aspergimus sales atque facetias liberales et inge-
 nuas. Hanc vero *εὐτραπελιαν* a nobis recte ad mores relatum
 esse, idem ex Aristotelis disertis verbis cognofci poterit: *οἱ*
δε ἐμμελως παιζοντες εὐτραπελοι προσαγορευονται, οἶον εὐτροποι. γαρ
του ἡδους ἀ ταιανται δοκουσι κινήσεις εἶναι, ὡσπερ δε τα σαματα ἐκ των
κινήσεων κινεται, οὕτω και τα ἡδι. Huic porro *εὐτραπελια* re-
 spondet aliqua ex parte *ἡ ἐπιδεξιότης*, quam Aristoteles huic
 virtuti adiungit: *τη μεση*, inquit, *ἔξει* (qua nimirum in iocis
 finis, neque scurræ, neque rustici) *ὁμοιον και ἡ ἐπιδεξιότης ἐστ.*
του δε ἐπιδεξιου, subiicit, ἐς ταιαντα λεγειν και ἀκουειν, οἷα τω ἐπιει-
κει και τω ἔλευθερω ἀρμοττει. Quodsi igitur aliquod discrimen in-
 ter *εὐτραπελιαν* et *ἐπιδεξιότητα* constituendum est, hoc contine-
 ri illud arbitror, vt haec in omni sermone locum habeat il-
 ludque maxime caueat, ne quid libero et ingenuo indignum
 loquatur; illa vero sola ad iocos sit referenda atque huic rei
 inprimis operam det, ne scurrilia, illiberalia et obscœna sint
 ea, quae in alios risus mouendi causa iaciuntur: in eo vero
 vtraque orationis virtus conueniunt, vt honestatis atque deco-
 ri vbiq; rationem habeant. Ex his vero, quae de *εὐτραπελια*
 et *urbanitate* disputauimus, vel nobis non admonentibus facile
 patet, nullum neque in vernacula, neque in gallica lingua, esse
 vocabulum, quod huic virtuti ex asse respondeat. Sunt qui-
 dem, qui arbitrentur, illam virtutem, quam nostri appellant
Artigkeit, huic urbanitati ex asse respondere: qui vero, cum
 haec

haec profiteantur, equidem valde metuo, ne his suis obseruationibus omnibus prodant, se vix ac ne vix quidem vim atque potestatem huius vocis tenere. Etenim si Aristotelem et Quintilianum audiamus, alter illam virtutem in primis liberali ac ingenuae iocandi rationi tribuit: alter vero omne, quod habeat proprium quandam gustum vrbis (nimirum Romae), *urbanitatis* nomine venire, diserte docet. Nos vero, cum aliquem hac virtute, quae nobis dicitur *Artigkeit*, ornatum esse dicimus, neque ad certam aliquam urbem respicimus, neque id postulamus, ut mores atque conuersandi ratio eiusmodi hominis liberalem ac tacitam aliquam prae se ferat eruditionem; sed eo sumus contenti, si quis moribus est instructus iis, quibus se aliis facile probet, neque plane inconcinnus et fordidus reperiat: quisnam vero ab eiusmodi homine elegantiam iudicandi et existimandi, iocandi rationem ingenuam, pronunciationis suauitatem caeteraque omnia, quae vrbis hominem constituunt, postulat? Eadem quoque tenenda videntur de vocibus istis gallicis, quae huic virtuti plerumque respondere dicuntur. Quod si enim quidam hanc nostram urbanitatem et *εὐτραπέλειαν* cum his comparant, quae Galli *politesse* siue *galanterie* appellare solent, illi vehementer errant: cum haec virtus vix cum vocibus istis gallicis conferri possit, saepiusque significationem ab his plane diuersam habere videatur. Sed non est, quod accuratius hoc excutiamus, pergamus potius ad rem, quae maioris momenti videtur.

§. X.

Cum illa *urbanitas* atque *εὐτραπέλεια* praecipue, ut supra commemorauimus, eo cerneretur, si quis iocum, liberalem et ingenuum, immisceret sermoni suisque dictis omnibus gratiam quandam aspergeret: magnam propterea laudem nacti sunt ii, qui ea virtute instructi putarentur. Huius vero laudis atque honoris species pluribus huius *εὐτραπέλειας* cupiditatem quandam iniecerat et mox proueniebant homines, qui hanc virtutem atque elegantiam vbique affectarent et omnibus, quibus cum viuerent, se hilares atque facetos praebere studebant. Exinde vero factum est, ut honestum illud vocabulum

a nonnullis ad vitium illud, *dicacitatem* et *scurrilitatem*, traheretur. Atque huius vocis significatio deterior iam iis temporibus innotuit, cum *εὐτραπείλια* adhuc tanquam virtus ab omnibus commendaretur. Aristoteles enim illo ipso loco, quem supra iam excitauimus, hanc deteriore vocis significationem protulit eandemque huius rei causam addit, quam paullo antea commemorauimus: ἐπιπολαζοντος δὲ, inquit, τοῦ γέλοιου καὶ τῶν πλείστων χαιροντῶν τῆ παιδείᾳ, καὶ τῷ σκαπτεῖν μᾶλλον ἢ δεῖ, καὶ οἱ βωμολοχοὶ εὐτραπελοὶ προσαγορευόνται. Quare etiam in Glossariis ita explicatur *εὐτραπείλια*, vt idem fere sit ac *μαρλολογία*, *καυφοτης*, *ἀπαιδευσια*, *παρα το εὐτραπεδαί τον λογον*. Equidem is non sum, qui negem, fuisse iam a nonnullis Articis scriptoribus hanc deteriore vocis *εὐτραπείλιος* significationem adhibitam: sequentibus tamen temporibus demum frequentior fuisse videtur. Quare etiam Paullus ad Ephes. V, 4. istam scurrilem et humilem dicacitatem prohibet; neutiquam vero illam, quam Aristoteles nobis imitandam proponit, *εὐτραπελιαν* et *ἐπιδειξιότητα*; etenim ipse ad Col. III, 6. ὁ λογος, inquit, ὑμῶν πάντοτε ἐν χαριτι. ἀλατὶ ἠστρυμενος, εἶδεναι πᾶς δεῖ ὑμᾶς ἐν ἑκάστῳ ἀποκρινεσθαι, quae verba si recte interpretetis, non prohibent, sed suadent potius illam orationis suauitatem et comitatem, quae prudentia est temperata. Inprimis vero S. Patres hanc *εὐτραπελιαν* sensu deteriori adhibere solebant et adhortati sunt christianos, ne ista iocandi ratione in sermone vterentur eaque se profanarent. Quae loca hic asserre omnia cum a nostro instituto sit alienum, vno utemur; plura qui cupiat, adeat *Vauassorem* de ludicra dictione praecipientem, Sect. III. c. V. Quam suspecta atq; odiosa haec Patribus fuerit, iam licet ex eo colligere, quod Chrysostronus peculiari aliquo libello de proscribenda ista dixerit. Exstat enim oratio illius: ὅτι οὐ χρεὶ εὐτραπελιζειν τον ἀσκητην, et *εὐτραπελον* ipse sic descripsit, vt eiusmodi hominis consuetudinem ab omnibus caute fugiendam esse putemus. *Εὐτραπελος*, inquit, λεγεται ὁ ποικιλος, ὁ παντοδαπος, ὁ ἀστατος, ὁ εὐκολος, ὁ πάντα γινομενος. ταχως τρεπεται ὁ τοιςτος καὶ μεδισεται, δεῖ γὰρ αὐτον καὶ σχημα καὶ ἔημα καὶ γελωτα, καὶ βαδισίν καὶ πάντα μιμεσθαι. Quae vero haecenus de *εὐτραπείλια* disputauimus, eadem de *urbanitate* dicenda erunt: etenim et illam propter *urbanitatis* nimiam affectationem in malam partem interpretati sunt

ve-

veteres. Cum enim omnes fere homines *urbanitati* isti, licet iniurata saepe Minerua, operam darent, inde venit, ut *scurra* quilibet *urbanus* nominaretur. Hi autem homines qua ratione *urbani* euaserint, optime descripsit Horatius *ee*):

Maenius, ut rebus maternis atque paternis
Fortiter absuntis, *urbanus* coepit haberi,
Scurra vagus, non qui certum praesepse teneret:
Impransus non qui ciuem dignosceret hoste,
Quaelibet in quemuis opprobria fingere saeuus.

Fame igitur edocti sunt eiusmodi homines *urbanitatem*. Quid mirum, si omnia, quaecunque haberent, ridicula pleno ore effunderent? Quid mirum, si aliis sese ipsi aliosque deridendos propinarent? Accipe eiusdem *Venusini vatis* de illo homine notationem aliam *ff*):

Saepe tribus lectis videas coenare quaternos:
E quibus vnus auet quauis alpergere cunctos.
Praeter eum, qui praebet aquam: post hunc quoque potus,
Condita cum verax aperit praecordia Liber,
Hic tibi comis et *urbanus*, liberque videtur
Infesto nigris.

Quia vero eiusmodi *scurra pudoris* et *verecundiae* fere omnis plane erat expers et quemcumque maledictis laceffebat: transulit Horatius hanc vocem in eum, qui enecat alterum suis precibus, neque prius cogitat, an honestum sit, quod petat, atque eo, a quo petitur, dignum. Hinc idem amicum commendaturus se *urbanitatem* illam amplexum esse fatetur et secure et sine pudore rogasse *gg*):

Sic ego, maioris fugiens opprobria culpae,
Frontis ad *urbanæ* descendi praemia: quodsi
Depositum laudas ob amici iussa pudorem,
Scribe tui gregis hunc et fortem credo bonumque.

Non

ee) Epist. L. I. ep. 15. v. 25.

ff) Serm. I. 4. 85.

gg) Epist. L. I. ep. 9. v. 10.

Non vero solum Horatius, sed et alii scriptores hanc *urbanitatem* deteriori adhibuerunt sensu, quorum vel inprimis est notatu dignus Seneca, qui hanc ipsam urbanitatem mancipiorum propriam facit ^{bb)}: *eadem causa est, inquit, cur nos mancipiorum nostrorum urbanitas, in dominos contumeliosa, delectet: quorum audacia ita demum sibi in conuiuas ius facit, si coepit a Domino.*

§. XI.

Postquam igitur de ea urbanitatis parte, quae morum elegantia ac suauitate continetur, satis copiose diximus, veniamus nunc ad eam, quae oratori inprimis tribuitur. Quod si vero veteres, qui de hac urbanitate praecepta reliquerunt, audiamus de hac virtute differentes, facile patet, eos illi, quem urbanum dicunt, magnam elegantiae partem tribuere. Etenim si quis loquatur pure, latine, eleganter, si omnibus eloquentiae virtutibus sit instructus reliquis, si ita demum loquatur, ut commoueat auditores, ut eum omnes admirentur; nondum tamen summae illius orationis virtutis nomine, urbanitatis puta, dignus videatur. *Urbanum* enim, quem nominant veteres, omni fere caeterorum oratorum numero eximunt, ipsumque tanquam exemplum proponunt, ad quod omnes sese componant, quod intueantur, admirentur, imitentur. Quare etiam hanc elegantiae partem urbis Romae propriam faciunt, quia, ut supra iam a nobis commemoratum est, elegantiorum et politorum hominum confluxus ibi erat maximus, quorum consuetudine ii, qui eloquentiae operam dabant, utebantur et quotidie perfectissima in eloquentia exempla in foro et concionibus intuebantur; qua re aliter fieri non potuit, quam ut summam in eloquendo consequerentur laudem. Cum vero hanc urbanitatem tam late patere profiteamur: non spero, fore, ut in iustam lectorum reprehensionem incurramus, quia haec e veterum auctorum locis comprobari posse arbitramur. Quintilianus enim, qui ex instituto de urbanitate disputat, quamuis hanc quidem inprimis risui et iocis tribuat, ad finem tamen huius capituli ita de ea disserit, ut illi recte omnes fere orationis virtutes subiectas faciat. Postquam enim ab initio statim

risus

bb) De Const. Sapient. c. XI.

rifus commouendi facultatem difficillimam esse dixerat, et summos oratores Demosthenem et Ciceronem vel propterea ab aliis castigatos fuisse commemorauerat, quod alteri eorum huius rei facultas, alteri vero modus defuerit: praecipue Cicero- nis patrociniū suscipit, et postea ita de ea loquitur, vt facile videre possis, praecipuam quidem huius *urbanitatis* sedem esse risum et iocos; hanc tamen oratoris virtutem non tam angustis limitibus circumscribendam putat. *Nam et urbanitas dicitur*, inquitⁱ), *qua quidem significari video sermonem, prae se ferentem in verbis et sono et vsu proprium quendam gustum urbis et sumtam ex conuersatione doctorum tacitam eruditionem.* Cum qua urbanitatis descriptione si eam, quam iam supra (§. V.) licet aliam ob causam, excitauimus, contuleris, facile exinde apparebit, illam virtutem praecipue quidem, sed non solum iocis et ridiculis contineri: *Nam meo quidem iudicio*, inquit^{kk}), *illa est urbanitas, in qua nihil absconum, nihil agreste, nihil inconditum, nihil peregrinum, neque sensu, neque verbis, neque ore gestuue possit deprehendi: vt non tam sit in singulis dictis, quam in toto colore dicendi, qualis apud graecos Atticissimus ille redolens Athenarum proprium saporem.* Quam Quintilianus de urbanitate disputationem si tamquam fontem consideramus, ex quo omnis tractatio hau- rienda est; cuiuslibet patebit, eam recte in omnes orationis virtu- tes transferendam esse, neque vni alicui dicendi generi adstringen- dam, sed per totam orationem, vt sanguis per corpus, esse fusam: quare optime *color urbanitatis* ^{ll}) dicitur. Quod si ve- ro huius elegantiae quaedam nota vniuersalis constituenda est, ex qua diiudicemus, vtrum eiusmodi virtus cadat in nostrum sermonem, optime mihi hanc ipsam Quintilianus expressisse videtur, cum eam *tacitam aliquam eruditionem ex conuersatione doctorum sumtam* esse dicit, qua omnem sermonem peregrinum et rusticum facili negotio ab urbano distinguere possumus. Quae porro urbanitatis nota, si accuratius excutiatur, perlate patet ac vereor, vt ista tota a nobis verbis exprimi possit, cum sentire melius, quam enarrare istam orationis virtutem possimus. Vniuersè vero ad haec respicere iubet Quintilianus praescriptio, vt videamus, an liberalioris ingenii orationi insint

D 2

in-

ⁱⁱ) Inst. Or. L. VI. c. 3. n. 17.^{kk}) Inst. Or. L. VI. c. 3. n. 107.^{ll}) Brut. 46.

indicia; an spirent aliquam suauitatem atque venustatem; an omnibus partibus dulcedinem quandam habeant admistam; an denique omnia ita sint comparata, vt nos notitia aliqua liberali, quae e circulo politorum hominum collecta videatur, imbuant. Quae cum ita sint, recte mihi videntur distribuuisse vrbaneitatem ii, qui eam nobis exhibuerunt duplicis generis: alteram quidem, quae in rebus seriis versetur; alteram vero, quae in iocis et ridiculis locum maxime habeat. Quare Domitius Marfus ille, qui, auctore Quinctiliano, librum de vrbaneitate conscripisse dicitur, recte multo latius illam orationis virtutem extendit neque caret illa, quam exhibuit, vrbaneitatis distributio omni veritatis specie. Etenim ille in laudato libello, qui temporis iniuria interijt, facit vrbaneorum dicta alia *seria*, alia *iocosa*, alia *media*. Quae Marfi distributio, quamquam non solet in libellis rhetoricis adhiberi; tamen paucis immutatis, mihi videtur non plane esse reiicienda. Atque Quinctilianus ipse, qui optimus dicendi magister semper putatus est, non videtur ab eo alienus, vt Marfi huius de vrbaneitate definitionem admittat, si ab eo discefferis, quod ille hanc virtutem aliquam in breue dictum coactam esse dicat. Locus vero ille, quo Quinctilianus hanc Marfi definitionem suo iudicio comprobare, non indignus esse videtur, qui hic a nobis excutitur, quia maxime his aliquam fidem faciet, quae a nobis de vrbaneitate disputata sunt. *His adiicit, inquit, ^{mm)} Domitius Marfus, qui de vrbaneitate diligentissime scripsit, quaedam non ridicula, sed cuiuslibet seuerissimae orationi conuenientia, eleganter dicta et proprio quodam lepore iucunda: quae sunt quidem vrbaneae, sed risum non habent. Neque enim ei de risu, sed de vrbaneitate est opus institutum, quam propriam esse nostrae vrbis ait* — Sequuntur nunc de vrbaneitate et homine vrbano a Marfo exhibitae definitiones, quae ita sunt comparatae, vt ea omnes orationes virtutes in se continere dicatur. Quibus iam laudatis verbis Quinctilianus statim haec subiicit: *quas si recipimus finitiones, quicquid bene dicitur et vrbane dicti nomen accipiet.* Quod quidem Marfi de vrbaneitate iudicium vniuersae, sine legitima aliqua exceptione, probandum non videtur, sed ita tamen, vt omne quicquid bene sit dictum,

vr-

^{mm)} Inst. Or. L. VI. c. 3. n. 102.

vrbanum dici possit, si alius, nisi qui vrbe natus aut in poliorum hominum consuetudine versatus sit, hoc tam belle et eleganter eloqui non potuisset.

§. XII.

His igitur de oratoris vrbanitate vniuersè præmissis, nunc eo progrediendum esse videtur, vt varias huius virtutis formas exponamus. Quae vero cum sint innumerabiles, neque tam paruo libello commode complecti omnes possumus; speramus fore, vt lectores nobis errantibus in re tam lubrica atque difficili veniam dent. Quaecunque autem super ista re disputabimus, ea nobis vel aliena vel nostra suggestit obseruatio: atque, vt haec etiam nostrae dissertationis pars aliqua via ac ratione procedat, quae de hac re dicenda sunt, hoc modo persequemur, vt prius vrbanitatem sententiarum, deinde vero illam, quae ad elocutionem proprie spectat, explicemus: ac in priori parte hoc modo versabimur, vt primum de vrbanitate ea, quae a Marso *seria* dicitur, loquamur; deinde vero ad eam, quae iocis et ridiculis maxime cernitur, progrediamur. Hanc vero disputandi viam ac rationem non sine auctoritate atque exemplis veterum elegisse videmur. Etenim omnes, qui de vrbanitate praecipunt, hanc optimam esse vrbanitatis pertractandae rationem diserte fatentur. Aristoteles enim, cum de iis, quae sint *τα ἀπειρα* et *εὐδοκίμουνα*, disputat, eadem diuisione vtitur; obseruanda enim tradit *τα ἀπειρα κατὰ διανοίαν* et *τα κατὰ λέξιν*. Deinde vero Cicero ipse hanc vrbanitatem vel re vel verbis contineri docet *nn*): *duo enim sunt genera facietiarum*, inquit, *quorum alterum re tractatur, alterum dicto.*

§. XIII.

Cum vero vrbanitatem aliam sententiarum, aliam elocutionis esse velimus; necesse est, vt antea paucis definiamus, quidnam nobis in hac tractatione potissimum sint sententiae. Quamquam *sententiae* proprie in oratoria esse solent pronuntiatara quaedam de re infinita et idem fere ac graecorum *ἡωμια*; saepius tamen haec vox paullo latius patet et omne illud complectitur, quod, antequam eloquamur, mente concipimus

D 3

mus

nn) Or. L. II. c. 9.

mus quod ad inuentionem proprie spectat. Sequimur etiam hac in re inprimis Quintiliani auctoritatem; etenim ille Inst. Or. L. VIII. cap. 5. statim ab initio ita: *SENTENTIAM veteres quod animo sensissent, vocauerunt. Id cum est apud oratores frequentissimum, tum etiam in usu quotidiano quasdam reliquias habet.* et paucis deinde interiectis: *sed consuetudo iam tenuit, ut mente concepta sensus vocaremus, lumina autem, praecipue in clausulis posita, sententias.* Quodsi igitur de vrbanitate sententiarum exponamus, has quidem, quae proprie dicuntur, non plane negligimus, sed latius adhuc serpere hanc vocem patimur, vt omnia ea, quae oratoribus *sensa* saepius dicuntur, complectatur. Sed iam ad ipsam hanc vrbanitatem explicandam pergamus. Primum omnium hoc videndum est oratori, vt inueniat ea, quae sint ad persuadendum idonea: deinde vero, vt ea omnia bene disponat, inprimis vero bene et eleganter tractet argumenta, quibus vel persuadere vel commouere studet auditorem. In hac re vero magna cautio adhibenda est, ne nobis ipsi deesse videamur atque inepta aut minus commoda argumentorum collocazione lectorem vel auditorem ab omni causa, quam agimus, potius auertamus, quam vt illi rationibus idoneis persuadeamus ea, quae volumus atque optamus. Inprimis vero magna exinde elucet ingenii vis, si ab altero petamus aliquid, quod difficile est aut minus commodum ad exsequendum; aut si ipsi res minus gratas aliis narremus; aut si denique omnia ita in oratione disponamus, vt naturae rerum et ingenio eius, cui vel persuadere aliquid vel eundem commouere vel ab aliqua re abducere cupiamus, videatur quam maxime accomodatam atque conueniens. Quae omnia si recte et bene fiant, profecto non sunt oratoris eius, qui de plebe natus aut rure educatus est; sed liberalem quandam prae se ferunt ingenii speciem et iudicandi elegantiam; ad quae omnia quidem ingenium atque natura faciunt plurimum; sed aliqua ex parte haec oratoris virtus vsu atque consuetudine hominum politiorum adiuuatur. Quodsi vero veterum auctorum libros, in primis vero eorum, qui elegantissimi atque eloquentissimi semper habebantur, accuratius legimus et qua ratione omnia argumenta tractauerint, examinamus; dici non potest, quan-

quanta his rebus omnibus inſit elegantia atque vrbanitaſ. His autem rebus cum aliquam tribuamus venuſtatem atque elegantiam, haec non aliquis interpretetur ita, vt omnia, quae bene et apte in oratione ſint diſpoſita atque ordine quodam pertractata, vniuerſe vrbana dicenda putemus; ſed hoc potius hic praee nobis ferre audemus: ſi ab oratore argumenta ita ſunt diſpoſita atque collocata, vt non, niſi ab eo, qui eleganti atque polito ingenio eſt, ſic conſtrui potuerint, haec vrbana atque *diſcreta* recte habenda eſſe. Ruſticus enim et qui eſt ab elegantiffimorum conſuetudine plane alienus non facile videt, quid deceat, quid aptum, quid rerum naturae, perſonarum dignitati ſit conueniens atque accommodatum; ſed animi ſenſa ſine vlllo delectu et ordine pleno ore potius effundit, quam eloquitur. Quam vero in ipla rerum dicendarum diſpoſitione et ordine vrbانيتatem latere diximus, licet eam multis in veterum auctorum ſcriptis reperiamus; tamen haud ſcio, an vnus fere Cicero in hac re omnibus reliquis palmam praeripiat. Quam apte enim, quam bene atque rerum naturae conuenienter omnia diſpoſuit in orationibus? quam artiſcioſe et ita tamen, vt omnis ars lateat, omnia argumenta tractat? quam belle et prudenter rationes, quibus aliquem vel commouere vel a re quapiam abducere conatur, conſtruxit in epiſtolis? Quam liberalem ſpeciem illa habent omnia? Praeſertim vero hac in re Cicero ſe ipſe quaſi in epiſtolis ad diuerſos ſuperaſſe videtur. Quale enim et quantum artiſcium latet in eo, ſi quid ad audiendum minus iucundum alteri narrat *oo*? quanta ingenii vis, ſi obiurgat, vituperat alium, quod tam caute agit, ne alterius animum offendar *pp*? quanta vrbانيتas ingenii exinde elucet, ſi ſe contra criminationes factas defendit *qq*? Quanta elegantia, ſi vel commouet vel ſuadet vel diſſuadet? Quanta eius eſt prudentia, haec omnia ita diſponendi et digerendi, vt ſibi facile aditum ad lectoris animum parer atque muniar? quanta ars eſt in eo, vt teneat lectores, ne antequam argumenta omnia cognouerint atque pectore firmo conſiderint, ea reſugiant? Quam

ve-

oo) L. I. ep. I. ad Diu.
pp) L. V. ep. 7. ad Diu.
qq) L. V. ep. 1. et 2.

vero in disponenda atque instruenda oratione, argumentorum tractatione et exornatione, vrbanitatem atque elegantiam, si exemplis copiosius illustrare vellemus, verendum esset, ne nobis de caeteris vrbanitatis formis differendi tempus praeriperetur, cum vel peculiaris de ista re libellus confici possit. Satis igitur habebimus, vel vnum exemplum ad hanc vrbanitatem dispositionis et inuentionis illustrandam excitasse. Constat inter omnes et iudicio summorum in hac re arbitrarium esse comprobatum, epistolam illam Ciceronis (ad Diu. V. 12.) ad Lucceium conscriptam, licet non omni careat ambitionis atque arrogantiae suspicione, summa tamen arte, elegantia atque vrbanitate esse compositam, vt vel ex hac sola summa eius ingenii vis eluceat. Haec vero vrbanitas, quam eius epistolis inesse diximus, varia quidem est; sed haud scio, an haec omnes fere epistolas artificio illo longe superet, quo arguentia disposuit, tractauit atque iis se in Lucceii animum insinua- uit; quare etiam ipse Cicero hac epistola mirifice delectatus est *rr*). Quae cum ita sint, a proposito nostro non viderur esse alienum, hanc epistolam, quam breuissime fieri poterit, examinare atque hanc in argumentorum tractatione latentem vrbanitatem exponere. Omnis huius epistolae summa huc fere redibat, vt Cicero Lucceium rogaret, vt suarum rerum historiam ab isto opere, quo ille omnia bella ciuilia complecti constituisset, seiungeret et modicum corpusculum ex iis, quae Cicero memoria digna gessisset, conficeret. Verendum autem erat Cicero primum, ne Lucceii animum offenderet, cum ipsum denuo rogaret, vt hoc, quod ipsi faciendum iam promiserat, efficeret ipsique de sua fide dubitare videretur; deinde vero, ne arrogantiae ipsum accusaret, qua Cicero ductus suarum laudum historiam a reliquo opere seiungendam putaret, neque caeterarum rerum narrationi intexendam. Haec omnia vero Cicero tam artificiose, tantaque cum vrbanitate et prudentia tractauit, vt Lucceius illius neque diffidentiam neque arrogantiam reprehendere posset. Primum igitur ipsum Lucceium elegantissime praeparat, vt attendat ad ea, quae coram exponere pudor quidam subrusticus prohibuisset; deinde vero cum simplici-
tate

rr) Ad Attic. L. IV. ep. 6.

rate venusta narrat, quae ab ipso expectasset, et cum haec res esset tam lubrica atque difficilis, ne Lucceius ipsi propterea irasceretur, argumenta, quibus ipsi persuadere cupit, ita disposuit atque instruxit, ut vel ex ipso ordine urbanitatis gustus quidem eluceret. Praemittit enim rationes eas, quae Lucceium commouerent, ut magis sui ipsius, quam Ciceronis causa, hoc opus aggrediretur. Laudat genus scribendi elegans, quo in legendo ita affectus fuisset, ut suarum rerum gestarum memoriam ab ipso potius, quam a quouis alio, posteritati tradi cuperet. Quae vero deinde sequitur ratio, optimo loco est posita et ad Lucceium commouendum accommodatissima. *Neque enim, inquit, me solum commemoratio posteritatis ad spem quandam immortalitatis rapit: sed etiam illa cupiditas, ut vel auctoritate testimonii tui, vel indicio beniuolentiae, vel suauitate ingenii viui perfruarur.* Caeteris argumentis omnibus, quibus Cicero utitur, omissis, ad reliqua pergamus. Quam elegans, optimo loco positum et ad persuadendum idoneum illud ipsum videtur, quo illi persuadere conatur, ut suarum laudum narrationem a tota historia seiungat? *Quod si te adducemus, ut hoc suscipias: erit, mihi persuadeo, materies digna facultate et copia tua.* Quanto cum artificio exempla eorum optimo loco et in clarissima luce posuit, qui se magis a magnis et ingenio claris viris laudari cupiuissent, quam a summis artificibus posteritati monumentis commendari? Quam bella sunt exempla Epaminondae, Themistoclis, Alexandri, Agesilai? quam optime ipsa in orationis serie disposita? Quae omnia si paullulum accuratius perpendamus, dici non potest, quantam in Cicerone deprehendemus urbanitatem atque elegantiam ingenii, quae potissimum dispositione argumentorumque tractatione et ordine cernitur. Vniuersae magna urbanitas continetur eo, si delectus instituarur rerum, quae dicendae sunt, ut non omnes in vnum locum congeramus et coaceruemus, sed subtiliter videamus, quid ex his rebus omnibus causae, quam tractamus, conueniat, quid prius, quid posterius dicendum; quid denique in aliud tempus commodius reseruandum videatur. Ad hanc rem vero perspiciendam magnam vim habet prudentia et iudicium, quod vsu et consuetudine politorum et elegantissimorum hominum alitur et effingitur.

E

§. XIII.

§. XIII.

Sed iam satis dictum arbitramur de vrbanitate ea, quae ipsa rerum dicendarum dispositione argumentorumque tractatione maxime continetur: veniamus nunc ad eam, quae narrationi veterum auctorum inesse solet. Quod si vero hic de narratione loquamur, non solum huc referendam putamus eam, quae oratoriae vel maxime propria est statimque exordio subiici solet; sed in omnem narrationem vrbanitatem cadere posse censemus, quae vel delectationis vel scientiae vel confirmationis vel amplificationis causa exponitur. Cuius prima quidem virtus recte ea habetur, quae ἀρετή a rhetoribus appellari solet; sed accedat ad eam vrbanitas et venustas quaedam, necesse est. Qua vero re haec narrationis vrbanitas maxime cernatur, difficile erit ad explicandum: cum illa per totam orationem sit fusa atque sentiri melius, quam verbis exponi possit. Perspicitur autem, mea quidem sententia, praecipue ex eo, si omnia eo, quo res factae sint, ordine exponantur ita quidem, vt ipsae res factae nostris subiciantur oculis, vt non audire, non legere, sed ipsi cernere eas videamur. Ad hanc rem consequendam quamuis magna sit ingenii vis et naturae; tamen etiam haec orationis venustas multum vsu et consuetudine politiorum hominum adiuuatur. quare plerumque accidit, vt rustici et imperiti homines praepostero ordine res gestas narrent, vt auditores tenebris obuoluant potius, quam illis rem dilucide exponant. Atque cum hac in narrando suauitate coniungi poterit altera illa, qua omnia ita proponuntur, vt personae, aetati, ingenio, moribus, dignitati eius, de quo sermo est, accommodata videantur. In hac re vero mirus est artifex Xenophon, cuius in labris, si quid narret, facetiae atque Musae habitare videntur. Exempla sunt; in promptu. Adeat enim, qui harum cupediarum est cupidus, narrationem lepidam de Cyro puero, qui in conuiuio, quod apud auum parabatur, elegantissima ratione coniecerat, auum omnes reliquos cibos praeter panem auersari et fastidire, quod illis atrectatis manum purgare viderit: hoc non item⁵⁵). Quantum vrbanitatis habet narratio illa de Sacca²²! quot veneres insunt, illi narrationi de

con-

55) Cyrop. I. 3.

22) Cyrop. I. 3.

conuiuio, quod Cyrus imperatoribus in castris parandum curaue-
rat ^{uu)}! Quanto cum lepore, gratia ac venustate omnia exponun-
tur, quae mirifice lectores delectant, etiamsi non ad verba respi-
cias. Eadem vero narrationis vrbalitas etiam in Cicerone ob-
seruari licet. Quam dilucide, ordine optimo in orationibus ex-
hibentur res, quae factae sunt? Quam venuste et perspicue ex-
ponit in epistolis res eas, quae faciunt ad instruendum, hortan-
dum, commouendum eum, ad quem scribit? Quanta in luce et
optimo loco quaeque posita sunt in elegantissima illa epistola IX.
L. I. ad Diu. qua rationem suae de republica mutatae sententiae
reddidit? Sed quis foret dicendi finis, si omnes illas narrationis
venustates, quae in Ciceronis libris latent, vel digito ostendere
vellemus? Regnant in ista re praeter Ciceronem imprimis *Liuius*,
Caesar, *Nepos* aliique non pauci, qui omnia facta ita exponunt,
vt vel maxime vrbani ingenii atque eruditionis vis inde eluceat;
quae melius legendo ipsi experiemur, quam vt verbis a nobis
exponi possint, quare ad alia progrediamur, de ea enim narra-
tione, quae delectationis causa maxime fingitur, deinde videbi-
mus, cum ad iocos peruenerimus.

§. XV.

Praeterea vero ipsis orationis partibus, dici non potest,
quae saepe inlit vrbalitas. Exordia enim vel orationum vel epi-
stolorum vel sermonis in veterum auctorum scriptis sunt tam
bella, natiua atque iucunda, vt non, nisi ab homine eleganti ac
venustate innutrito, proficisci queant. Facilitatis autem nota ea
in re certissimum signum erit vrbalitatatis atque venustatis, qua le-
gens vel audiens se eodem modo dixisse arbitratur, cum vero
rem ipsam aggressus fuerit, longe aliter cadere experietur. Sunt
enim veterum, imprimis vero Ciceronis, exordia non domo
quasi allata, sed e re ipsa nata et ita animum auditoris magis ma-
gisque ad rem, quae exponenda est, praeparant, vt exinde ma-
xima oriatur delectatio et lusus ingenii, si rem ipsam diuinasse
videamur. Insigne huius rei exemplum praebet ipsa Cyropaediae
Xenophontis praefatio, qua docet, omnia caetera animalia suis
rektoribus lubentissimo animo parere neque prohibere eos, quo

E 2

mi

^{uu)} Cyrop. II. 2.

minus ex se fructus capiant: homines vero statim irasci iis, quos imperium affectare in se videant, ex qua praefatione deinde optimus fit transitus ad historiam Cyri enarrandam. Magnam vero urbanitatem habent Ciceronis illa siue exordia siue proemia orationum et epistolarum. Quam bene animus auditoris et lectoris praeparatur ad causam cognoscendam? quanta vis ingenii eminet ex eo, quod statim ab initio sic afficiamur, ut non, nisi absoluta lectione, possimus orationem vel epistolam e manibus ponere? Quam urbanum et venustum est illud in oratione pro Archia exordium? Quantam gratiam conciliat ei, pro quo dicturus erat? quam caute statim ab initio emollire solet ea, quae odium et inuidiam reo excitare possint? In epistolis autem quanta ipsis exordiis in estuenuitas? Cuius rei luculentissimum exemplum praebere poterit elegantissima illa epistola, quam primam ad Lentulum dedit in causa Alexandrina ^{xx}). Quam bene omnem negligentiae suspicionem a se remouet? Eadem quoque ingenii urbanitas obseruatur in eo, si ab vna re ad alteram narratione transire soleat, quae quamuis omnibus in scriptis eius eminet; tamen in primis in libris de Oratore conscriptis huius elegantiae vestigia inuenies plurima. Elegans profecto est praeparatio ad sermonem instituendum, cum Scaeuolam sic loquentem facit ^{xy}): *cur non imitamur Socratem illum, qui est in Phaedro Platonis? nam me haec tua platanus admonuit, quae non minus ad opacandum hunc locum patulis est diffusa ramis, quam illa cuius umbram secutus est Socrates, quae mihi videtur non tam ipsa aquula, quae describitur, quam Platonis oratione creuisse: et quod ille durissimis pedibus fecit, ut se abiiceret in herbam, atque ita illa, quae philosophi diuinitus ferunt esse dicta, loqueretur, id meis pedibus certe concedi est aequius.* Elegantissima sane ad confessum illum, quo de oratore disputabatur, erat haec praeparatio, quae veram habet urbanitatis notam, quam Quintilianus exhibuit, quod omnis urbanitas prae se ferat tacitam aliquam eruditionem atque ex conuersatione doctorum sumptam. Haec autem urbanitas in primis magna est in comoediis et dialogis; cum saepius

^{xx}) ad Diu. L. I. ep 1.

^{xy}) Or. I. 7.

pius ibi ab vna ad alteram rem transeundi sit necessitas; quo etiam referri merito illud poterit, quod ad legendum est iucundissimum, si alii differendi partes traduntur. Quam venusta et grata est illa Antonii sermocinatio, qua Crassus disputandi vices tradit ²²⁾: *quam ob rem, inquit, si vos quoque idem existimatis, non erit, ut opinor, iniqua partitio, si, cum ego hunc oratorem, quem nunc fingo, ut institui, crearo, aluero, confirmaro, tradam eum Crasso et vestiendum et ornandum. Tum Crassus: Tu vero, inquit, perge, ut instituisti. Neque enim est boni, neque liberalis parentis, quem procrearit et eduxerit, eum non et vestire et ornare praesertim, cum te locupletem esse negare non possis.* Quam vrbauitatis et venustatis formam licet etiam in epistolis admirari; sed properandum erit, ne huic rei nimium inhaereamus, et de peroratione aliquid dicendum videtur, quae plerumque apud Ciceronem vrbauitatis habet plurimum. Cum vero de vrbauitate perorationis disputemus, non omnes epilogi virtutes ad hanc transferendam putamus; sed tum illam hac virtute ornatam esse credimus, si commoda atque venusta aliqua ratione orationem aut colloquium finiatur. Omnis enim peroratio duas habet partes: aut repetitionem argumentorum, quae pro nobis pugnant aut affectuum commotionem, quaenam cuiuslibet orationi conueniat et qua ratione aut enarremus ista argumenta, ita, ut auditori persuadeamus, aut commoueamus nobisque eius gratiam concilemus, hoc optime videbit orator vrbauus et elegans, qui ab illo polito iudicio non est alienus. Atque in primis haec sermonis ad finem perducendi elegantia obseruatur in colloquiis, vbi summa cum venustate saepe cohibetur oratio. Quam pulchra illa est sermonis finiendi ratio in Ciceronis libris de oratore conscriptis ^{aa)}? *His autem de rebus, inquit Crassus, sol me ille admouuit, ut breuior essem, qui ipse iam praecipitans, me quoque haec praecipitem paene euoluere coegit.*

E 3

§. XVI

22) Or. II. 28.

aa) Or. III. 55.

§. XVI.

His igitur absolutis, quae de vrbanitate ea, quae praecipuis orationibus partibus inesse videtur, dicenda haberemus; progrediamur ad alias huius vrbanitatis formas describendas earumque vel insigniores tantummodo delibemus, quia omnes ac singulas per partes eundo enumerare, non huius scriptiunculae, sed iusti voluminis esse videatur. Eminent autem in veterum scriptis, in primis vero Ciceronis libris illa vrbanitatis forma, quae est ad delectandum iucunda et ad cognoscendum vberissima, qua cum copia quadam ex historia petita differant, neque tam nude et ieiune proferant in medium ea, quae dicenda habent. Sunt autem ea, quae ex historia et antiquitatis memoria repetunt, non e triuio sumta; sed elegantissimo atque optimo iudicio et delectu a caeteris segregata optimoque denique loco posita. Haec vero elegantiae pars non solum iis in scribendi generibus occurrit, in quae vel maxime cadere videatur; sed etiam in iis ipsis, quae in praecipiendo versantur. Ad has nostras obseruationes confirmandas iterum lectores ad Ciceronis nostri scripta remittimus. Quenam copia ex historia priorum temporum petita est in eius orationibus et epistolis? Quam eleganter, vt hoc vno vtar, adhibet ea, quae L. I. ep. 9. ad Diu. leguntur? Quam prudenter excusat suam de republica mutatam sententiam, cum Platonis auctoritatem affert, qui patriae nullam vim afferendam suadet? Quam copiose vbique veterum memoriam recolit? Quae vrbanitatis forma quam iucunda sit et venusta, legendo melius experiemur, quam vt multis a totius orationis serie euulsis exemplis demonstrari possit. Quam eleganter Lib. I. ep. 9. ad Diu., cum queritur de iis, qui salutis quidem suae, sed non dignitatis et honoris in restituendo in patriam rationem habuissent, quam eleganter, inquam, quam venuste hanc rem illustrat: *Qui me homines, inquit, quod saluum esse vouerunt, est mihi gratissimum; sed vellem non solum salutis meae, quemadmodum medici; sed, vt aliptae etiam virium et coloris rationem habere voluissent.* Praeter hanc vero ex historia petitam copiam etiam ad vrbanitatem orationi conciliandam facit, cum ad ritum quendam, quasi aliud agendo, alludimus atque lectores

re-

remittimus. Etenim, vt de eo nihil dicam, hoc magnam prae se ferre eruditionis speciem: hac tamen re efficitur quoque elegantissimus ingenii lusus, quo lectores inter legendum haec, quae dicuntur, cum illo ex antiquitate repetito ritu comparant atque contendunt. Multa huius rei exempla occurrent diligenti Ciceronis lectori, vt in afferendis iis longus esse non opus esse videatur. Tale fere illud videtur, cum in libris de natur. deor. I. 8. Velleius tam fidenter et nihil verens de natura deorum disputasse dicitur, *tanquam modo ex deorum concilio et ex Epicuri intermundiis descendisset*; aut si Crasso de Or. L. I. c. 24. differendi partes traduntur: suscipit ille quidem, sed eleganter, vt sibi erranti veniam dent, rogat: *de his credo rebus, inquit, Crassus, vt in cretionibus solet, quibus sciam poteroque*. Eadem quoque vrbalitas est in illo Ciceronis loco *bbb)*, quo Caesar, cum rogatus esset, vt de sale et facetiis disputaret, locum dat praecibus, ita verba faciens: *ego vero, quoniam collectam a conuiuia, Crasse, exigis, non committam, vt, si defugerem, tibi causam aliquam dem recusandi*, vbi elegantissime ad illud conuiuiorum respicitur genus, quod *εγερον* graeci nominant. Quo referendum et illud puto *ccc)*: *haec non aurificis statera, sed quadam populari trutina examinantur*. Excipiat illam vrbalitates formam, de qua haecenus diximus, alia, quae idonea continentur exemplorum commemoratione. Etenim dici non potest, quantam conciliet orationi elegantiam, si exemplis illustretur eaque recto loco ponantur. In hac re vero magna cautio adhibenda est, ne sint nimis vulgaria et videndum, vt sint rei, ad quam illustrandam excitantur, conuenientia. Elegans quoque in hac venustatis parte est noster Cicero. Cum enim de Or. II. 14. in eo est, vt demonstrat, orationem nostram letatione optimorum librorum, licet huic rei nullam demus operam, colorem quendam trahere, hoc venusto exemplo illustrat: *vt cum in sole, inquit, ambulem, etiamsi aliam ob causam ambulem, fieri natura tamen, vt colorem: sic, cum istos libros ad Misenum studiosius legerim, sentio orationem meam illorum cantu quasi colorari*. Huius vrbalitates omnes Ciceronis libri sunt referri, quare

bbb) Or. II. c. 57.

ccc) Or. II. 38.

quare opus non est, curiosius eam indagare, cuius legenti facile occurrent. Praeter has vero vrbauitatis formas, a veteribus saepius vsurpatas, reperiuntur adhuc quaedam aliae, quae eandem elegantiam ac suauitatem sermoni afferunt. Referru autem huc merito meretur sententiarum vsus ille elegans ac prudens, quibus orationem veteres distinguunt. Sententias vero cum dicamus orationi vrbauitatem quandam conciliare, intelligimus inprimis eas, quas graeci aut *γνώμας* aut *νοήματα* vocare solent. In hac re vero maxima cautio adhibenda est, ne istae sententiae sint aut nimis vulgares aut nimis frequentatae in oratione: vtrumque impedimento est, quo minus placeat auditori vel lectori eiusmodi oratio. Alterum enim fastidium excitat lectori, cuius animus legendo noua quaedam et inaudita discere cupit, quae possit in suam rem conuertere: alterum vero offendit plerumque lectores et auditores, cum non rei actores, vt auctor ad Herennium IV. 17. inquit, sed viuendi praeceptores esse videamur. Prudenter vero atque cum delectu si afferamus eiusmodi sententias, placet hoc mirifice atque vrbauitatis speciem prae se fert maximam, qua ex ipsa rerum gestarum historia proposita quaedam infinita decerpamus, quae, quales in vita esse debeant, homines optime docent, neque erit verendum, vt lector aut auditor eiusmodi sententias comprobet, cum ipsa rerum narratio istas porrigat, neque ex scriptoris ingenio quasi meditatae venire videantur. Quare recte idem auct. ad Herenn.: *ddd) nam necesse est animo eam comprobet tacitus auditor, cum ad causam videat accommodari rem certam ex vita et moribus sumtam.* Huius vrbauitatis vsus frequens est in nostro Cicerone, inprimis vero in epistolis, quibus saepius immiscet sententias, ita quidem, vt vel infinite vel finire, vt ad certas personas respiciatur, dicantur. Cum hac vero venustatis et vrbauitatis forma coniungi poterit optime ea, qua versus e poetis immiscetur orationi, quod saepius, si recte iis vtaris, non parum habet gratiae. Atque huius rei causa non est abscondita. Etenim cum eiusmodi afferuntur versus et in causam praesentem transferuntur, suauissime nos afficiunt propterea, quod tociti ipsi hanc, quam poe-

ddd) L. III. c. 17.

ta exhibuit rei cuiusdam imaginem, comparamus cum re vel persona, de qua dicitur, et delectamur ista comparatione rerum ex parte similibus. Quo melius igitur eiusmodi versus causam nostram illustrant, eo magis placent; quo magis sunt inauditi, noui, elegantes et parum in causam nostram iam ab aliis translati, eo maior erit eorum urbanitas. In hac re vero iterum Cicero dignus videtur, qui commendetur urbanitatis studiosis. Huius libros legant atque relegant, in iis veneres atque lepores quaerant; illius elegantis innutriti ad scribendum accedant; huic rei vel maxime studeant, ut, qua ratione intexuerit orationi hanc urbanitatem, discant. Nolumus quidem in afferendis exemplis esse copiosi, cum omnia scripta Ciceronis, inprimis vero *Quaestiones Tusculanae* et *Epistolae* satis largam copiam suppeditent; vnum tamen proferemus, quod praecipue urbanum videtur et elegans. Postquam Cicero inconstantiam suam de republica rationibus non contemnendis defenderat *eee*); inprimis hanc reprehensionem a se remouere conatur, quod ipsum Vatinius, sibi habuisset sibi inimicissimum, laudauerit, atque hoc propterea fecisse dicit, ut inimicos suos, qui Clodium amplecterentur, pungeret: eleganterque in causam suam illud, quod Eunuchus apud Terentium *fff*) parasito suadet, transfert. Talem quoque urbanitatem obseruare licet in epistolis ad Trebatium, cui, in Gallia degenti, scribit se metuere, ne illi artificium suum ibi parum profuit *ggg*). Nam istic audio, inquit,

*Non ex iure manuum confertum, sed magis ferro
Rem repetunt.*

Qui versus ex Ennio summi quantam afferant orationi elegantiam facile perspicietur ab eo, qui totam epistolam legerit. Hae fere sunt urbanitatis, quae sententiis inest, formae praecipuae, quae, ut cum Marso loquamur, ad seria praecipue pertinent. Si autem veterum inprimisque Ciceronis legimus libros, tantam illis inesse urbanitatis copiam facile videbimus, ut paene

eee) L. I. ep. 9. ad Diu.

fff) Eunuch. 3, 1, § 2.

ggg) L. VII. ep. 13. ad Diu.

infiniti laboris esse videatur, omnia, quae ad hanc rem illustran-
 dam faciant, obseruare atque colligere: quare de caeteris paucis
 defungemur. Similitudines vt commode omnem orationem illu-
 strant atque ornant: sic vero inprimis, si a rebus minus vul-
 garibus petantur, vrbanæ sunt. Atque hae vel maxime politi
 et elegantis ingenii speciem prae se ferre videntur, cum non
 cuius a natura ea facultas concessa sit videndi, quae re-
 bus intercedat similitudo, aut dissimilitudo, in iis praecipue re-
 bus, quae non cadunt sub oculos. Quo minus autem istae
 similitudines sunt vulgares neque cuius obuensse videntur, et
 quo frequentius ex historia, antiquitatis memoria, philosopho-
 rum ritibus, artibus et quae sunt eiusdem generis alia, petan-
 tur; eo maior inde elucet politi et venusti ingenii vis. In hac re
 vero ipse Cicero mirus est artifex atque magnam eius libri rhe-
 torici praebent copiam. Quam venusta est illa in Brut. c. 14.
 similitudo: *vt enim, inquit, ex neruorum sono in fidibus, quam
 scienter ei pulsi sint, intelligi solet: sic ex animorum motu cernitur, quid
 tractandis his perficiat orator.* Eius generis est illud quoque,
 cum Cicero philosophiae et oratoriae factum diuortium, sic
 exponit ^{bbb}: *haec autem, vt ex Apennino, fluminum, sic ex com-
 muni sapientium iugo, sunt doctrinarum facta diuortia, vt philosophi
 tamquam in superum mare Ionium defluerent, Graecum quoddam et
 portuosum: oratores autem in inferum hoc Tuscum et Barbarum,
 scopulosum atque infestum, laberentur, in quo etiam ipse Nlysses er-
 rasset.* Haec si ad notam illam vrbانيتatis, quam Quintilia-
 nus exhibuit, examinaueris, qua vrbana sint ea, quae tacitam
 aliquam prae se ferant eruditionem, non est, cur inurbana
 haec habeantur. Quamuis hae, quas posuimus, praecipuae
 quidem sint vrbانيتatis formae, tamen ea virtus etiam placet:
*in descriptionibus locorum et rerum, in notationibus personarum,
 increpationibus, responsonibus, interrogationibus, inprimis si inter-
 pellamus in sermone alios; si cuiusdam beneuolentiam captamus; si
 retorquemus ea, quae in nos dicta sunt, cum suauitate et modestia;
 si sermonis occasionem a rebus circumiacentibus petimus, cuius ge-
 neris elegantissimum exemplum est illud de Or. L. III. cap. 6:
 sed si hoc quoque videtur esse altius, quam vt id nos homi frati su-
 spi-*

bbb) Or. III. 19.

spicere possimus, illud certe tamen, quod amplexi sumus - - - nosse et tenere debemus. Cum vero has vrbauitatis formas omnes exemplis illustrare vellemus, verendum esset, ne modum excederemus, et in iustum volumen disputatio nostra excrescere videretur: quare satis de vrbauitate ea, quae circa seria versatur, dictum putamus et ad aliam huius libelli partem progredimur, quae eam vrbauitatem tractabit, quae potissimum iocis et facetiis continetur.

§. XVII.

Supra iam a nobis commemoratum est, vrbauitatem vel inprimis omne quod ridiculum est, comprehendere et facetiis et iocis praecipue tribui: hoc vero non hanc habet vim, vt omnia ridicula vniuersè huius vrbauitatis sedem constituant, cum multa ridicule quidam dicantur, sed tantum abest, vt vrbana et venusta semper habeantur, vt potius scurrilia et libero homine plane indigna reperiantur. Atque optime iam praecepit Quinctilianus, esse hanc rem valde ancipitem neque vrbana esse dicenda infinite ea, quae risum moueant, cum etiam ea, quae sint insulse atque stulte dicta, rideantur. *Neque enim, inquit ⁱⁱⁱ⁾, acute tantum ac venuste, sed stulte, iracunde, timide dicta aut facta ridentur, ideoque anceps eius rei est ratio, quod a derisu non procul abest risus.* Quamuis igitur ad vrbauitatem vel inprimis ridiculum pertineat, tamen magna cautio est adhibenda, ne, quae risum moueant, vrbauitatis nomine insigniamus, nisi prius examinauerimus, an sint ea honesta, ingeniosa, hominum personis digna, an liberalem aliquam prae se ferant speciem, an denique, ridicula qui dicit, temporum, hominum, locorum rationem habuerit, quae omnia nili quis in proferendis ridiculis caute obseruauerit, vix vrbani hominis, sed potius scurrae nomen merebitur. Atque hoc ridiculorum examen eo cautius erit instituendum, quo facilius in ista caussa est errandi occasio: cum enim natura et occasione saepe adiuuemur, vt ridicula proferamus, haud raro accidit, vt rustici etiam saepius ridicula dicant et quo quis est moribus dissolutioribus atque agrestioribus, eo plerumque ad ridicula proferenda et

F 2

la

iii) Inst. Or. VI. 3. 7.

lasciuos sermones inferendos videtur procliuior. Quod si vero ridicula dicendi facultas faceret homines venustos, quis esset non elegans et urbanus. Quare optime Aristoteles distinxit tanquam plane inter se diuersa τα γελοια και τα ασεια, et τα ασεια risum atque delectationem mouere, sed τα γελοια non semper esse ασεια huius eloquentiae praeceptoris auctoritate praemuniti libere profitemur. Quae cum ita sint, nos ipsi in hac re caute versabimur, atque hanc nobis ipsi legem scribemus, ne omnia, quae e ridiculorum sint genere, ad urbanitatem explicandam veniamus, paucas quasdam e veterum auctorum locis, qui de ea praecipunt, collectas obseruationes proferemus; quae plurimum facient ad hanc orationis virtutem intelligendam. Primum igitur in primis tenendum hoc esse videtur, hanc urbanitatem, quae circa ridicula versatur, patere latius neque solum iocos et bona dicta complexi, sed quicquid eius est generis, vt quodammodo ad ridicula possit referri atque lectores et auditores molliter afficiat frontemque explicet, ita quidem, vt serio opponatur. Multa enim insunt veterum scriptis, quae quamuis ridicula proprie neque sint neque dici possint; sed urbana tamen esse omnes fatentur, qui eiusmodi elegantis sentiendis sunt asueti. Quaecumque enim ita sunt comparata, vt voluptate nos afficiant et politi et liberalis ingenii praebeant indicia et quae subridicula sint, ea urbanitatis nomine digna videntur. Delectamur enim iis, quae praebent lusum ingenii atque varietate nos quadam tenent: quare etiam ipse Cicero Or. I. 34. sic praecipit: *libandus etiam est ex omni genere urbanitatis facietiarum quidam lepos, quo, tanquam sale, perspergatur omnis oratio.* Quae verba clare docent, multa urbanitatem hanc complexi neque iocos et ridicula, quae proprie dicantur, sola continere. *Locus enim et regio,* vt idem de Or. II. 58. inquit, *quasi ridiculi turpitudine et deformitate quadam continetur,* quae si eleganter et venuste indicatur recte quidem dicitur urbanitas; sed multa tamen, quae nullam neque turpitudinem neque deformitatem notant, urbana dici possunt. Quare non male causam illam tractauit Quinctilianus, qui, de risu cum disputat, bene omnia distinxit, quae plerumque ad urbanitatem

ta

ratem referuntur, atque hoc ipso ad alterum, quod de hac urbanitate obseruauimus, deuoluitur oratio. Quodsi Cicero- nem aliosque, qui huius urbanitatis mentionem fecerunt, audiamus, omnes fere varios in urbanitatis partibus constituendis esse, facile videbimus. Etenim *facetias, sales, false dicta, iocos, lepores* et si quae alia, ad urbanitatem referunt atque ita de iis differunt, ut alii quidem haec tamquam formas urbanitati subiecta faciant, alii vero ea ab urbanitate bene et accurate se- iungant. Quam rem qui paullo exactius excusserit, has urba- nitatis formas aliqua ex parte a se inuicem discrepare, non dif- fitebitur, licet subtile et difficile sit, quod illis intercedit, di- scrimen, quod sentiri melius, quam verbis explicari poterit. Optime in hac re tam lubrica nobis praeiuit magnus ille elegan- tiarum arbiter, Quinctilianus, qui Inst. Or. VI. 3. *pluribus autem nominibus, inquit, in eadem re vulgo utimur: quae tamen, si dedu- cas, suam propriam quandam vim ostendent.* Quibus praemissis sub- iicit deinceps *venusti, falsi* atque *faceti* discrimen. *Venustum* autem ita explicat, ut ipsi sit hoc, quod cum gratia aliqua et venere dicatur: hoc vero non ad ea, quae risum mouent, referendum esse optime intelligemus ex iis, quae *venusta* in veterum scriptis dicuntur. Magnam habet, ut hoc utar, locus ille de platano ^{kkk} *venustatem et gratiam, mirifice nos delectat; sed ridiculum abesse quilibet fatebitur. Quot veneres infunt locis in Ciceronis libris de oratore conscriptis omnibus, quibus disputatio vel ad Caesarem vel ad Crassum vel ad Caesarem aliosque desecti- tur? quam modeste ii, qui loquentes inducuntur, alios extol- lunt, se ipsi vero deprimunt? Quam venustae et ab omni af- fentationis suspitione remotae sunt laudes, quas alter alteri tri- buit? Quantam venustatem habet locus ille de Or. L. II. c. 57: et Antonius, Perpauca quidem mihi restant, inquit: sed tamen de- fessus iam labore atque itinere disputationis, requiescam in Caesaris sermone, quasi in aliquo peropportuno diuersorio. Atqui, inquit, Iulius, non minus liberale hospitium meum dices: nam te in viam, simulac perpaullulum gustaris, extrudam et eiiciam.* Videmus igitur ex his, venustatem quidem ad urbanitatem recte referri; sed non ad eam partem, quae circa ridicula versetur. Eadem- que

F 3

kkk) Cic. Or. I. 7.

que *facietiarum* et *faceti* est ratio. Recte enim Quinctilianus haec non tantum circa ridicula consistere iudicat, dicimus enim Virgilii carmina spirare aliquid molle atque facetum, quibus ridicula non infunt. Adhibetur autem *facetum* inprimis de ea orationis pulchritudine, qua molliter et leniter instar riuuli omnia fluunt et cum elegantia quadam exponuntur. Atque eadem de *salibus, festiuitatibus* aliisque similibus dicenda videntur. Etenim proprie non ad iocos et ridicula pertinent; sed saepius omne illud notant, quod mirifice delectat atque afficit lectoris et auditoris animum. Quae vero sit haec festiuitas Cicero de inuentione I. 19. optime illustrauit; sed sufficiat haec leuiter tantum delibasse, quia ad causam nostram proprie non spectare videntur. Quae vrbanitatis formae licet diuersae esse videantur, veteres tamen plerumque eas de iocis et dictariis adhibent, quae sunt ingenua et liberalia. Atque haec res vt exemplis copiosius demonstraretur, non opus esse videtur, cum eum, qui Ciceronis libros rhetoricos legerit, hoc non fugere possit. Veniamus nunc ad id, vt hanc vrbanitatem, quae iocis et bonis dictis continetur, paucis explicemus. Qua in re vero breuitate si vtamur, dabunt nobis lectores veniam, cum haec ipsa tractatio sit infinitae obseruationis et multum temporis requiratur, vt inter legendum ipsa ioca obseruemus, eaque examinemus, vtrum vrbanitatis nomine digna videantur. Quanta vero in ipsis iocis vtendis cautio sit adhibenda, ne inuenusti aut dicaces videamur, suo vel exemplo demonstrauit Cicero, qui quidem ioca et dictaria in *Verrinis* orationibus magna copia prouulit, sed tanta cum elegantia et delectu, vt ea, quae ipsi frigida et minus bella viderentur, aliis tribueret et ipse iis, quae vrbanitatis notam nullam haberent, abstineret. Atque in Ep. ad Diu. VII. ep. 32. ipse faterur, se esse in *εὐτραπέλιος* vsu valde religiosum, et ita notata reliquisse genera dictorum suorum, vt cognosci sua sponte possent. Quamuis vero Cicero ipse a nimio eoque minus vrbanio iocorum vsu abstinuisset videtur, aliorum tamen reprehensionem effugere non potuit, quare etiam a Plutarcho *ridiculus Consul* nominatus est ^{4.}). Qui Ciceronis castigatores sine id recte fecerint

III) A qua Plutarchi criminatione optime Ciceronem defendit Seb. Corradus in Quaestura Ciceroniana ex edit. V. Ernesti, p. 41-45.

rint, siue nimio eius reprehendendi studio ducti, hoc tamen exinde patet, iocorum vsum esse rem valde lubricam neque omnia bona dicta *urbanitatis* nomen mereri. Vt igitur hanc iocorum urbanitatem bene cognoscamus, optime hoc examinem ita instituetur, si etiam illam ad notam urbanitatis a Quinctiliano suppeditatam exigamus. Etenim omnia dicta, nisi sint e conuersatione hominum doctorum petita et raram aliquam eruditionem prae se ferant, non urbana sed ridicula potius dixeris. Quam urbanitatis notam cum omnia quidem, tum fere imprimis ea dicta Ciceronis, quae in epistolis ad Trebatium et Paetum leguntur, habere videntur. Talis, vt hoc vno vtar, iocus est, si Cicero Epicuri deos *monogrammos* nominat *mm*).

§. XVIII.

Postquam igitur haec vniuersè de urbanitate ea, quae vel maxime ioca et bona dicta continet, disputauimus, progrediamur denique ad vltimum huius dissertationis prioris locum, quo praecipuas huius venustatis formas describemus. Prima autem huius urbanitatis diuisio esse videtur, qua omne, quicquid urbanum videatur, duplicis quasi sit generis. Alterum aequabiliter in omni oratione fufum atque in perpetuitate sermonis magis versatur: alterum vero peracutum et breue, et in celeritate et dicto est. Prioris generis exempla in Ciceronis orationibus in *Catiliam*, *Vatinium*, *Verrem* et in quibusdam ad *Trebatium* epistolis inuenies. Haec vero urbanitas vel maxime iis in orationibus locum habet, quibus stultitiam, temeritatem, auaritiam, omnemque ingenii prauitatem et doctorum factorumque turpitudinem false perstringimus. Sed in hac re quoque magna cautio adhibenda erit, ne dicacitatem et scurrilitatem potius affectemus, quam urbanitatem. Valet hic vel maxime Quinctiliani praescriptio *mm*): *vitandum etiam, inquit, ne petulans, ne superbum, ne loco, tempore alienum, ne praeparatum et domo allatum videatur, quod dicimus*. Posterioris vero generis urbanitas, quae continetur breui et acute dicto, est tam multiplex eiusque formae tam variae, vt vix tam paruo

mm) De Nat. D. II. 23.
mm) Inst. Or. L. VII. c. 3.

uo libello comprehendi posse videantur. Venio igitur ad alteram huius vrbanitatis diuisionem, quae vel re vel verbis continetur, atque hic de priori tantum pauca dicemus, de posteriori deinde videbimus, cum ad vrbanitatem elocutionis explicandam peruenerimus. Quamquam quidem vrbanitatis huius, quae rebus inest, formae sunt variae atque innumerabiles: tamen altera alteri iucunditate et venustate praestat, quare, relictis aliis, paucas ex iis afferemus, quae nobis optimae visae sunt. Atque hic primam et praecipuam vrbanitatis formam ponamus eam, quae narrationi inest, qua aliquid falsè ac facete exponitur. Erit autem haec ipsa elegantia eo vrbanior, quo melius mores, vitam, ingenium omniaque ita explicet, ut non legere vel audire, sed rem oculis cernere videamur. Huius generis vrbanitas si intexitur orationi, quam maxime auditoris animum recreat atque afficit, quare Cicero saepe eiusmodi narrationes admisit et praeclarum exemplum in oratione pro Cluentio C. 20 inuenies, qua falsè et lepide de Cepasii narrat. Ad hoc genus quoque commode referri poterit, si fabellae aliaeque huius generis narratiunculae afferuntur, e quibus tota hominis natura et ingenium perspicui possit. Quam venustae est ridiculae sunt narrationes eae, quae in conuiuio, quod Cyrus instituit, habentur ^{ooo}). Quam bella et iucunda ea est narratio de Eunuchio, qui Iouis et Danae imaginem iruens ad stuprum puellae inferendum commotum se dicit ^{ppp})? Quantam venustatem habet Phaedri illa narratio de ardelione ^{qqq}); Quam lepidae narratiunculae Ciceronis Verrinis intexuntur? Illam vero narrationem festiuam et ridiculam *ironia* merito excipit, quae dici non potest, quantam afferat orationi vrbanitatem! Haec res autem omnis magnam habet difficultatem, neque cuius contingit bella ironia vti. Quodsi enim de omni vrbanitate valer Ciceronis illa praeceptio, *ἀντροχόδοξα* illam in homine esse debere: hoc tamen inprimis de ironia dici poterit. Magna praeterea cautio adhibenda est, ne hanc ipsam venustatem nimium affectemus

^{ooo}) Xenoph. Cyrop. II. 2.

^{ppp}) Terent. Eunuchio A. III. Sc. V.

^{qqq}) Phaedri Fab. II. 5.

et dum urbani esse volumus, Momi et improbi aliorum irrisores videamur. Atque in hac ipsa ironia recte et cum temperantia quadam utenda omnibus longe praestitisse videtur Socrates, qui irridendis et castigandis hominum vitiis eos ad virtutis studium cohortabatur. Elegans quoque ista in re est Cicero, cuius venustatis exempla multa in orationibus Verriis occurrunt, quibus aduersarios suos saepe debellavit melius quam longis iisque vehementissimis orationibus. Quo magis vero haec ironia latet et quo maiorem politici ingenii prae se fert speciem: eo maiorem quoque orationi iucunditatem et suauitatem conciliat. Quam elegans illa in epistolis ad Trebatium est ironia? quam bellum, ut hoc uno utar, est illud: *rrr) est, quod gaudeas te in ista loca venisse, ubi aliquid sapere viderere. Quodsi in Britanniam quoque profectus esses: profecto nemo in illa tanta insula peritior te fuisset.* Quam eleganter sed tacite tamen Valerii in iuris prudentia ignorantiam exagitat? *Tu velim, inquit sss), ibi malis esse, ubi aliquo numero sis, quam istic, ubi solus sapere videre.* Quamquam qui istinc nunc veniunt, partim te superbum esse dicunt, quod nihil respondeas: partim contumeliosum, quod male respondeas. Cum hac ironia, quae ad urbanitatem pertinet, coniuncta esse videtur laus, quae habet ironiam tacitam; sed haec de ironia dicta sunt, pergamus ad aliam huius urbanitatis formam valde iucundam. Ea vero sic comparata est, ut non nisi ab ingenio polito et eleganti proficisci queat, eamque ob causam vel maxime urbanitatis nomine digna sit. Bellae atque iucundae sunt illae facetiae, quae e historia ducuntur et in rem praesentem accommodantur. Talis iocus est, quem Cicero in Hortensium dixisse fertur. *Circumtulit, inquit Plinius ttt), Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero, illo iudicio in altercatione, neganti ei se aenigmata intelligere, respondit debere, quoniam sphingem domi haberet.* Possimus quidem magnam exemplorum copiam afferre eaque omnia in classes quasdam describere; sed cum de iocis et Ci-

ce-

rrr) Ep. ad Diu. L. VII. ep. 10.

sss) Ep. ad Diu. L. I. ep. 10.

ttt) Hist. natur. XXXIV. 8.

cero et Quintilianus ex instituo disputauerint et exempla varia *Plutarchus* ^{uuu}), *Macrobius* et e recentioribus imprimis *Vauassor* in fine libelli supra a nobis laudati, collegerint: satis habuimus, praecipuas huius vrbauitatis formas notasse. Quod si vero haec omnia examinare velimus, vtrum vrbana dici mereantur, sequamur hac in re imprimis Ciceronis auctoritatem, qui Ep. ad Diu. L. VII. ep. 32 Volumnium sic iubet examinare sales atque facetias, vt, *nisi sint παροι προδοσιον*, sacramento contendat, ea Ciceronis non esse. Quo minus enim sunt audita, et expectata, eo magis ad vrbauitatem accedunt. Caeterum restat, vt de *Atticismo*, cum quo veteres *urbauitatem* comparant ^{xxx}), loquamur; cum vero hic et ad sententias et ad elocutionem pertineat, quae de illo dicenda habemus, in alteram huius libelli reiiciamus sectionem, vbi de eo disputari posse videtur commodius.

uuu) In apophteg. Rom.

xxx) Quinct. Inst. Or. L. VI. c. 3. n. 107.

Corrigenda.

P. 3. n. a) Quinctil. Inst. Or. L. II. lege: L. VI.	—
P. 5. l. 8. de moribus cap. 14.	— de moribus L. IV. c. 14.
P. 6. n. f) ludrica.	— ludicra.
P. 7. l. 24. suauitate	— suauitate.
P. 8. in fine: pasqua.	— pecua.
P. 11. l. 24. excitauueit	— excitauerit.
P. 14. l. 29. κοσμοτητα	— κοσμοτητα.
P. 14. l. 30. κοσμοτης	— κοσμοτης.
P. 16. l. 17. locus	— loco.
P. 17. l. 33. του πρεσπου	— του πρεσποντος.
P. 19. l. 24. οι αδει	— οις δει.
P. 20. l. 8. quadam	— quodam
P. 28. l. 5. distribuuisse	— distribuisse.
P. 29. l. 21. Massi	— Marfi.
P. 37. l. 17. transferendam	— transferendas.
P. 37. l. 19. orationem	— oratio.
P. 40. l. vlt. taciti	— taciti.
P. 41. l. 18. quam	— quem.
P. 42. l. 15. c. 14.	— c. 54.
P. 48. l. 10. falte	— falte.
P. 48. l. 21 est	— et.

PRAE-

PRAESTANTISSIMO
 HONORVM PHILOSOPHICORVM
 C A N D I D A T O

S. D.

PRAESES.

Ex quo TV mihi innotuisti, CANDIDATE PRAENO-
 BILISSIME, saepius voluptate haud vulgari perusus sum, par-
 tim propter felix, quod ex beneficio diuino habes, ingenium;
 partim propter singularem diligentiam, quam studiis tribuisti;
 partim propter animum veri rectique amantem, quem in TE
 mihi obseruare licuit. Quapropter ego TE iam dudum inter il-
 los ciues Halenses retuli, de quibus patria ciuitas bene sperare
 possit.

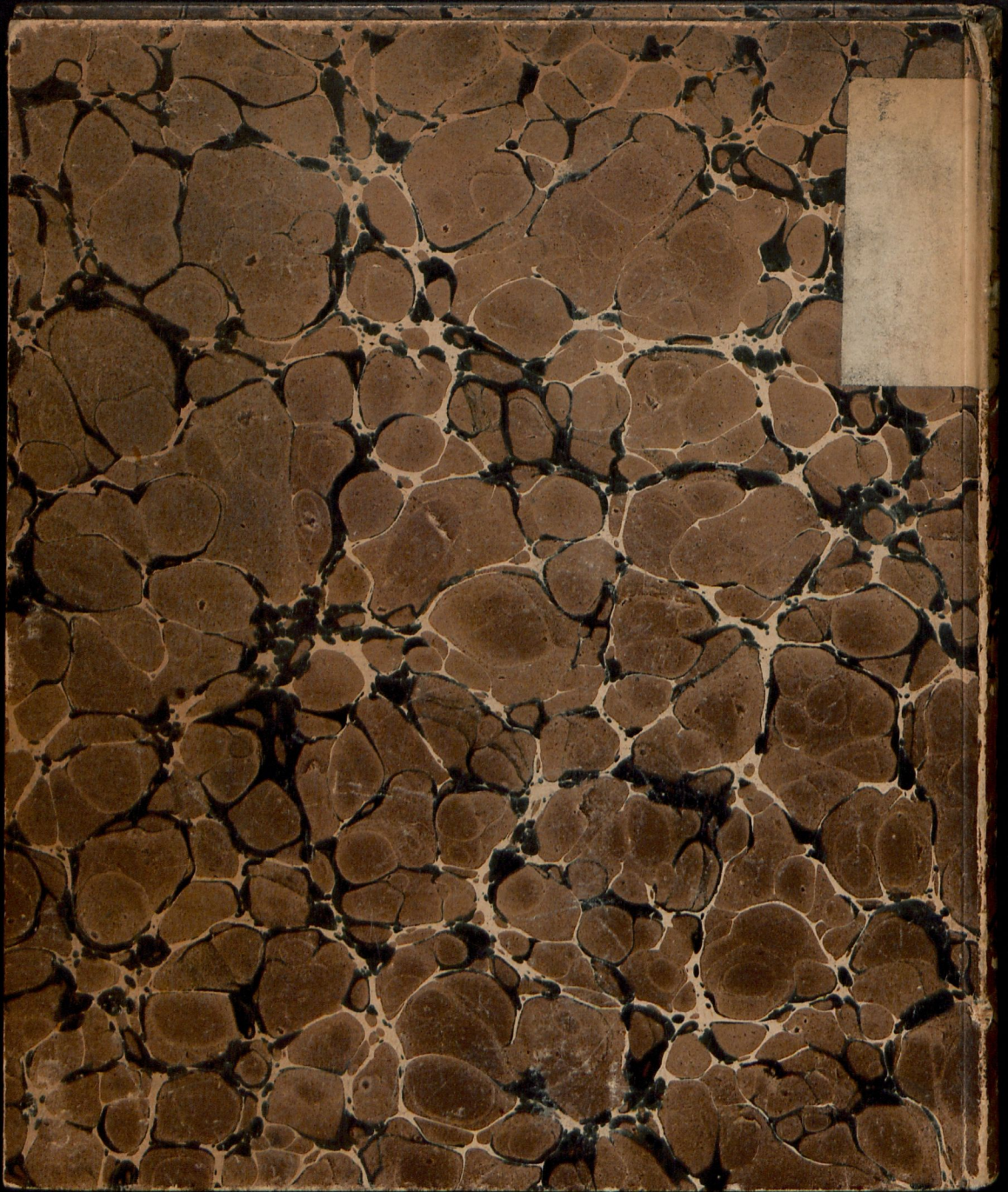
G 2

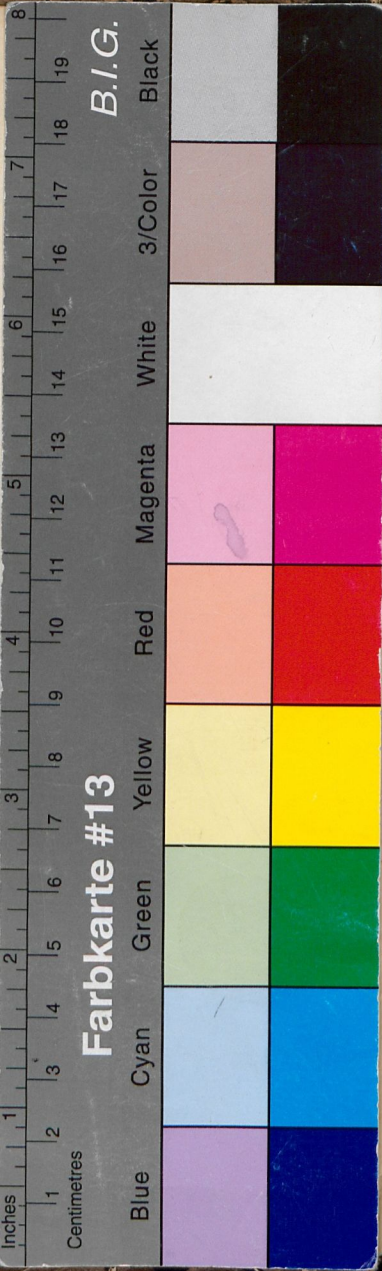
possit.

possit: idque eo magis, quia profectus, impigro labore adquisi-
 tos, tum verba ad populum publice faciendo, tum Commilitones
 priuatim docendo, satis luculenter demonstrasti. Quae cum ita
 sunt, consilium T V V M, de examine philosophico subeundo et ca-
 pessendis supremis in Philosophia honoribus; non potui non ad-
 probare, vt magis in lucem prodire aliorumque commodis inter-
 esse queas. Iam in eo es, VIR DOCTISSIME, vt, examine
 feliciter superato, cathedram conscendas, honores, TIBI ab ordi-
 ne nostro decretos, obtenturus. Subiicis eum in finem publicae
 diuisioni dissertationem, a TE solo elaboratam atque ab argu-
 mento suo satis commendabilem, quae, vt i arbitror, gratiam ini-
 bit apud rerum peritos. Nihil iam addo, nisi vt TIBI ex ani-
 mo gratuler curriculum academicum, fauente Numine, laudabili-
 ter finitum; eximios progressus in studiis sacris et profanis factos;
 et Magistri dignitatem, qua, me praeunte, ornaberis. Adsit
 Deus T V I S conatibus, vt vberrimi fructus ex T V A doctrina in
 alios redundent. Sic vale et me ama! Dabam in Regia Fridericia-
 na d. xxvi. Sept. MDCCLXXII.

Ch 1131

X2402212

DISSERTATIO INAUGVRALIS PHILOSOPHICA
DE
VETERVM
INPRIMISQVE
CICERONIS VRBANITATE.

CVIVS SECTIONEM PRIOREM,

AVCTORITATE AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS
P R A E S I D E
IOANNE FRIDERICO STIEBRITZ
PHILOSOPHIAE, OECONOMIAE, POLITICAE
ET CAMERALIVM PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO,
ALVMNORVM REGIORVM EPHORO,
PRAECEPTORE EGREGIO, PATRONO PIE COLENDO,

AD
DIGNITATEM MAGISTRI
RITE OBTINENDAM

DEFENDET

DIE XXX. SEPTEMBR. CIDIICCLXXII.

1845 59 AVCTOR
FRIDERICVS RVDOLPHVS WALTHER
HALENSIS
SEMINARII REGII THEOLOG. SENIOR.

HALAE AD SALAM, AERE HENDELIANO.